

Miskolci Egyetem

Állam - és Jogtudományi Kar

Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

Az életfogytig tartó szabadságvesztés

Szakedolgozat

Készítette:

Koperveisz Eszter

Levelező tagozat

Jogász szak

E9N7PD

Konzulens:

Dr. Gula József

Egyetemi docens

Miskolc, 2024.

University of Miskolc

Faculty of Law

Department of Criminal Law and Criminology

The life imprisonment

Thesis

Made by:

Eszter Kopperveisz

Correspondence course

Lawyer specialized

E9N7PD

Consultant:

Dr. József Gula

Associate professor

Miskolc, 2024.

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	1. oldal
2.	Az életfogytig tartó szabadságvesztés történetének áttekintése	3. oldal
2.1.	Az életfogytig tartó szabadságvesztés kialakulásának kezdetei	3. oldal
2.2.	Az 1843. évi büntetőtörvény-javaslat	6. oldal
2.3.	Az 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekéről és vétségekről	7. oldal
2.4.	Az 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről	9. oldal
2.5.	Az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről	10. oldal
2.6.	Az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről	13. oldal
3.	A büntetőjogi jogkövetkezmények és meghatározásuk rendszerei	24. oldal
4.	Az életfogytig tartó szabadságvesztés hatályos szabályozása és kiszabásának feltételei	28. oldal
5.	Az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása	34. oldal
6.	A végrehajtási kegyelemre vonatkozó jogszabályi rendelkezések	37. oldal
6.1.	Az általános kegyelmi eljárás	37. oldal
6.2.	A kötelező kegyelmi eljárás	39. oldal
6.3.	Kegyelmi statisztikai adatok	40. oldal
7.	A végrehajtásra vonatkozó statisztikai adatok, börtönhelyzet Magyarországon	42. oldal
8.	Nemzetközi jogi dokumentumok	48. oldal
9.	Az Emberi Jogok Európai Bíróságának életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó esetjoga	51. oldal
10.	Az életfogytig tartó szabadságvesztés „pszichológiája”	61. oldal
11.	Befejezés	67. oldal
12.	Irodalomjegyzék	70. oldal

1. Bevezetés

Már a legkorábbi emberi közösségekben, társadalmakban is kialakultak azok a magatartási szabályok, melyek érvényesülése és elfogadottsága biztosította a közösségek zavartalan működését, a társadalom tagjainak együttélését. Ugyanakkor már ezen korai közösségekben is megfigyelhetők voltak olyan deviáns viselkedési formák, melyek sértették, veszélyeztették a társadalom által elfogadott magatartási normákat. Ezen deviáns viselkedési formákkal szemben különböző szankciókat alkalmaztak, melyek a mai büntetőjog, büntetőjogi szabályozás alapjait teremtették meg. Az emberi közösségek, elfogadott társadalmi normák védelme a büntetőjogi szabályozás révén az állam feladatává vált, az állam pedig a normákat sértő, veszélyeztető deviáns jelenségeket bűncselekménynek nyilvánítja és elkövetésüket büntetéssel fenyegeti.

A büntetés a büntető törvényben meghatározott joghátrány, amelyet a bűncselekmény elkövetése miatt az elkövetőjével szemben a bíróság a büntetési célok elérése végett a törvényben meghatározott eljárásban alkalmaz, és amely állami kényszerrel is végrehajtható, valamint kifejezésre juttatja a társadalom rosszálló erkölcsi értékítéletét.¹ Dolgozatom témájaként az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést választottam, mellyel kapcsolatban a törvényhozás hosszú és változatos utat tett meg a ma hatályos szabályozásig. Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos nézetek napjainkban is igen változatosak, a szabályozás rengeteg kérdést vet fel a hétköznapi emberekben és a szakemberekben egyaránt.

A hosszútartamú szabadságvesztés egyik kulcsfontosságú kérdése a büntetőjognak, valamint az adott kor társadalmának. A társadalom azért tartja fontosnak ezt a kérdést, mert a szabadulás után különféle problémák adódnak abból, hogy a fogvatartott egyáltalán nem, vagy csak nagy nehézségek árán tud visszailleszkedni a társadalomba.² Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés a büntetőjogi szankciórendszer csúcsán helyezkedik el, a halálbüntetés 1990-es, Alkotmánybíróság általi megsemmisítése óta ez a leg súlyosabb szankció.³

¹ Görgényi Iлона, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 327. oldal

²Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 2. oldal

³ Polgár András: Volt egyszer egy büntetés?: a kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján Börtönügyi szemle. A büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóirata 2015. 2. szám. 33-34. oldal

Az európai országokban jellemzően a halálbüntetés eltörlését követően került bevezetésre a büntetés ezen formája.

A hosszú tartammal, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatban az egyes európai államok büntetőjoga a törvényi szabályozás, a kiszabás és a büntetés tartama alapján alapvetően két nagy csoportba sorolható.

I. Az első csoportba tartozó európai államok büntetőjoga – életfogytig tartó szabadságvesztés nélkül – csak határozott tartamban kiszabható büntetést ismer és alkalmaz, így Portugália, Spanyolország, Norvégia, Szerbia, Horvátország büntetőjoga.⁴

II. A második csoportba az európai országok nagy többsége tartozik, amely országok büntetőjoga a határozott tartamú szabadságvesztésen kívül az életfogytig tartó szabadságvesztésről is rendelkezik és életfogytig tartó szabadságelvonást tesz lehetővé. Ez tipikusan büntetésként, de intézkedés formájában is előfordulhat.⁵

Magyarországon ennek a büntetési formának hagyománya volt és van, rendelkezett róla az 1843. évi büntető javaslat után az 1878. évi Csemegi kódex. Hasonlóképp fenntartotta a Btá. is a halálbüntetés mellett. Az 1961. évi Btk. eredetileg mellőzte, de az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet újból bevezette ezt a büntetési változatot.⁶

A büntetési formát a későbbiekben az 1978. évi Btk., majd pedig a 2012. évi C. törvény, a jelenleg hatályos Büntető törvénykönyvünk is átvette.

Dolgozatomban az életfogytig tartó szabadságvesztés történeti alakulását kívánom bemutatni egészen a kezdetektől valamennyi büntető törvénykönyvünk vonatkozásában. Hatályos Büntető Törvénykönyvünk, a 2012. évi C. törvény rendelkezései alapján ismertetni kívánom az életfogytig tartó szabadságvesztés jelenleg hatályos szabályozását, kiszabásának feltételeit. Bemutatom a végrehajtásra vonatkozó rendelkezéseket, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos nemzetközi jogi dokumentumokat, EJEB döntéseket. Ismertetem a kegyelmi eljárás hatályos szabályozását. Statisztikákat közlök a magyarországi börtönadatokkal kapcsolatosan. Szót ejtek továbbá az életfogytig tartó szabadságvesztés pszichológia vonatkozásairól. Összességében arra keresem a választ, hogy a jelenlegi magyar szabályozás elfogadható-e vagy sem, esetlegesen milyen változtatásokra lehet szükség a jövőben.

⁴Nagy Ferenc: Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről Börtönügyi szemle 2013. 1. szám 2. oldal

⁵Nagy Ferenc: Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről Börtönügyi szemle 2013. 1. szám 5. oldal

⁶Nagy Ferenc: Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről Börtönügyi szemle 2013. 1. szám 9. oldal

„Azokban az államokban, amelyek a legjobban becsülik a szabadságot, akadnak olyan törvények, amelyek az egyénnel szemben megsértik azokat, hogy mindenki számára megóvják.“

Montesquieu

1. ábra: Börtöncella

2. Az életfogytig tartó szabadságvesztés történetének áttekintése

2.1. Az életfogytig tartó szabadságvesztés kialakulásának kezdetei

A hosszú tartamú szabadságvesztés megkérdőjelezhetetlenül jelen van a büntetőjog és a büntetés-végrehajtás történetében. Az első nyomokat a történészek és jogtörténészek rendre Rómában lelik fel, a római antik birodalom jogrendszerében. Rómában azt tapasztalhatjuk, hogy nem elsősorban szabadokra, hanem rabszolgákra vonatkoztatva alakult ki a szabadság elvonása, mint büntetés. A rabszolga, mint afféle „beszélő szerszám”, dolog, nem rendelkezik magával, így szabadsága sincsen. A rabszolgatartói mégis képesek a szabadságfosztást fokozni, amikor a renitens rabszolgákat bányamunkára ítélik. Ez a büntetés szabály szerint életfogytiglan tartott.⁷

A szolga ugyanúgy jogfosztott a közösségben, mint a kiközösített a csoporton kívül. Feltehetően ezen ág vezetett el a bezárásig, amely eleinte rendkívül korlátozott lehetett. Kisebb büntetést érdemlő esetben rövidebb elzárással büntettek. Majd a szankcionált cselekmények körének bővülésével be kellett rendezkedni az elfogott, de még el nem ítélt bűnözők őrzésére is.

⁷ Dr. Mezey Barna: A hosszú tartamú szabadság – büntetés a jogtörténetben, Börtönügyi Szemle 2/2005. 2-3. oldal

A rabszolgamunka és a szabadságfosztás egyesüléséből alakult ki a deportálás, amely tulajdonképpen a száműzetést kombinálja a munkavégzéssel. A rabszolgamunka és a letartóztatás keveréke a bányamunka. Enyhébb esetekben terjedt el a kitiltás és kényszerlakhely-kijelölés. A római jog e tekintetben is megkülönböztette a római polgárt a nem római polgártól, mivel a szabadságvesztés-büntetés csak rabszolgával és nem római polgárral szemben volt alkalmazható. Rómában azonban inkább a bűnvádi eljárás előtti őrizet célját szolgálta.⁸

A börtönszerű elzárások kategóriájába esett a már Rómában is létező, ámde valójában az újkor számára a franciák által a 15. században felfejlesztett „produktív” szabadságfosztás, az evezős hajókon dolgozó rabok munkaerejét intenzíven kihasználó gályarabság. Magyarországon ennek alkalmazását 1769-ben Mária Terézia tiltotta meg. Magyarországon sajátos, hosszú távra szóló szabadságfosztásként jelent meg a II. József által halálos bűnökre bevezetett hajóvontatás, melyet a halálbüntetés eltörlése után intézményesítettek. Ez a hajóvontatás, mint büntetés Magyarországon összesen hat esztendeig volt hatályban 1783-tól 1789-ig. Ez idő alatt 1100 elítéltből 721 halálesetet regisztráltak. Gyakorlatilag tehát szinte egyenértékű volt a halálbüntetéssel: halálig, vagyis életfogytiglan szóló szabadságfosztó büntetésként funkcionált.⁹

⁸ Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 4. oldal

⁹ Dr. Mezey Barna: A hosszú tartamú szabadság – büntetés a jogtörténetben, Börtönügyi Szemle 2/2005. 3. oldal

A felvilágosodás térnyeréséig a döntő büntetésnem volt a halál, illetve a testi büntetés. A bezárás szerepe ekkor megerősödött. Megjelennek a politikai megfontolású bebörtönzések hivatalos épületei is, mint pl a Tower, Bastille. Megtalálhatók a tömlöcök, kővárak, carcerek, kínzókamrák. A középkori börtön „enyhébb” fokozata az árestom volt, a kisebb kihágások büntetésére.¹⁰

A reformáció hatására a kor gondolkodása elfordult az embertelen és kegyetlen büntetési eszközöktől. Lassan felmerült a rabok munkaerejének állami célokra való hasznosításának gondolata. A szabadságvesztés-büntetés határozottabb formát öltött, a XVI-XVII. században létrejöttek fenyítő- és javítóházak, melyeknek jellegzetessége az elítéltek szigorú és célirányos munkáltatása erkölcsi javításuk reményében.¹¹

Ennek nyomán megjelentek az első börtönök, melyekben nappal közös munka zajlott, éjjelre pedig magánzárkákban zárták el a rabokat. A börtönügy tényleges fejlődése azonban csak a XVIII – XIX. században indult meg. Kialakultak a különböző börtönrendszerek:

- Magánelzárás vagy philadelphiai rendszer
- Hallgatási vagy auburni rendszer
- Angol fokozatos vagy progresszív rendszer
- Ír fokozatos rendszer
- Amerikai javítórendszer

A II. világháborút követően kissé háttérbe szorult a szabadságvesztés-büntetés, szélesebb körben kezdték el alkalmazni a pénzbüntetést, a feltételes felfüggesztést, a feltételes elítélés rendszerét. A büntetés-végrehajtás egyszerűsödése, az intézményhálózat differenciálódása volt megfigyelhető.

Ezt követően az európai büntetés-végrehajtási politika három alapelvét rögzítették:

- a szabadságvesztés-büntetésnek a szabadságtól való megfosztásból kell állnia, a büntetéshez hozzáfűzött kényszer, vagy szenvedés nélkül,
- a büntetés végrehajtásának a bűnelkövető újbóli beilleszkedését kell céloznia és
- a büntetés-végrehajtási tevékenységnek biztosítani kell az ember alapvető jogainak betartását.

¹⁰ Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 4. oldal (<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/431>) betekintés dátuma 2022.

¹¹ Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 5. oldal (<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/431>) betekintés dátuma 2022.

A szabadságvesztés alkalmazásának centrális helyét indokolja, hogy sokoldalú és többirányú igény kielégítésére és büntetési célok megvalósítására alkalmas lehet. A miniszteri indoklás szerint a szabadságvesztés-büntetés a legerőteljesebb visszatartó hatású büntetés. Közvetlenül szolgálja a társadalom védelmét. Mindezekre való alkalmasságát biztosítja a büntetési nem kiszabásának, végrehajtásának a differenciálása. Azaz különböző tartamban, eltérő végrehajtási fokozatban, különböző módon és végrehajtási rendben alkalmazható.¹²

A szabadságvesztés-büntetés első magyarországi megjelenése az 1435. évi VIII. törvénycikkben lelhető fel, melynek 4. § értelmében „A kiről pedig kiderül, hogy esküje ellenére hamisan járt el, vagy hamis jelentést tett, az olyan mint hamisító és hamis esküvő javadalminak (ha van neki) elvesztésével bűnhődjék és ezenfelül, akár van javadalma, akár nincs, örökös fogságba kerüljön.”¹³

Ulászló életfogytig tartó szabadságvesztéssel sújtotta a királyi embereket, akik esküjüket megszegték. Ez szólhatott határozott időre vagy életfogytig tartó is lehetett.

A szabadságvesztés büntetés az 1723. évi XXII. törvénycikkben, a Corpus Juris Hungariciben a vérfertőzés büntetével összefüggésben jelent meg.¹⁴

2.2. Az 1843. évi büntetőtörvény-javaslat

Az 1795. évi kodifikációs kísérlet volt az első lépés Magyarországon egy korszerű büntető törvénykönyv és büntetési rendszer megalkotására. A reformkor fellángoló politikai küzdelmeiben megvilágításra kerültek a magyar feudális börtönállapotok. Így 1841. és 1843. között elkészült egy börtönügyi törvényjavaslat is, amely a halálbüntetést valamennyi bűncselekményre nézve kiiktatta, és a szabadságvesztés-büntetés került a központi helyre.¹⁵

A rendi alkotmány megdöntése, a jogegyenlőség és a népképviselő eszméjének bevezetése feltételezte az igazságszolgáltatás reformját és a büntetőjog kodifikációját. Az 1840. évi országgyűlés a magyar igazságszolgáltatás megreformálására országos bizottságot hozott létre.

¹² Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 7-8. oldal

¹³ 1435. évi (II.) VIII. törvénycikk

¹⁴ Csemáné Váradi Erika: „Rossz tettekért büntető ...” – avagy a szabadságvesztés-büntetés kihívásai. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica. 2020. 9. oldal

¹⁵ Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 9. oldal

Az országgyűlési utasítás értelmében a kodifikáció alapja az 1827. évi büntető törvénykönyv javaslata, azonban az országos kodifikációs bizottság ezen tudatosan túlment, és alapjaiban új kódextervezeteket dolgozott ki a büntetőjog, a büntetőeljárás és a börtönügy területén. A javaslatban érvényesül a jogegyenlőség eszméje és megfogalmazódik a nullum crimen - nulla poena sine lege elve, eszerint *„Bármely cselekvés vagy mulasztás csak annyiban tekintik büntettnek és vonhatik büntetés alá, amennyiben az ellen büntetést rendel jelen törvény.”* A büntetendő cselekmények két csoportját különbözteti meg: a büntetteket és a kihágásokat. A halálbüntetést és a testi büntetéseket valamennyi bűncselekményre nézve kiiktatta; szankciórendszerében a szabadságvesztés-büntetés (rabság vagy fogság) került a központi helyre. Ezen kívül büntetésként szabályozza a közhivatal elvesztését, a pénzbüntetést és a bírói megdorgálást. Sajátos a tervezet büntetéskiszabási rendszere is: minimumot nem ismer, a büntetési tételeknek csak maximumai vannak a törvényben megállapítva.¹⁶

A törvényjavaslat végül törvényerőre nem emelkedett, 1843 őszén folyamatos tárgyalásokat követően lekerült a napirendről.

A szabadságharc bukását követően, 1852-ben a neoabszolutizmus hatályon kívül helyezi a magyar büntetőjogot, és az osztrák büntető törvénykönyvet lépteti életbe.¹⁷

2.3. 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről

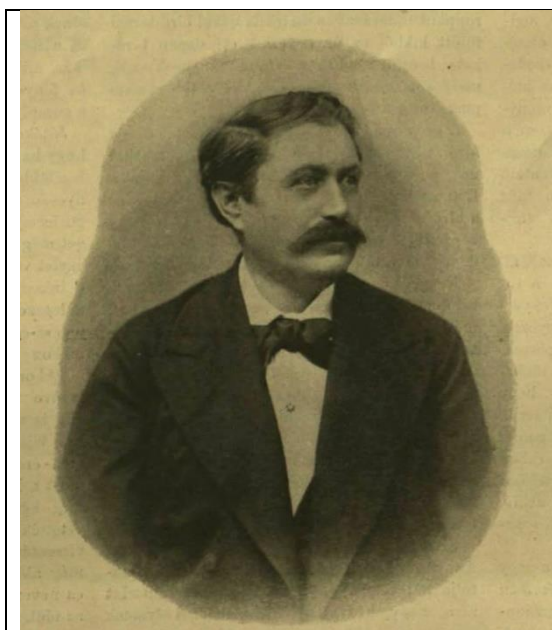
Az 1867-es kiegyezést követően hamarosan napirendre került a büntetőjog kodifikációja is, amely az 1878. évi V. törvényt, a Csemegi kódexet eredményezte. Az első magyar büntető törvénykönyv a klasszikus büntetőjogi iskola tanait juttatta érvényre s a szabadságvesztés-büntetés öt különálló nemét határozta meg: a fegyházat, államfogházat, börtönt, fogházat, és az elzárást.¹⁸

¹⁶ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 49-50. oldal

¹⁷ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 51. oldal

¹⁸ Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 9. oldal <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/431>

Csemegi Károly jogi szemlélete több vonatkozásban is eltért az 1843-as javaslat megoldásaitól. Szemléletét az európai büntetőjogi kodifikáció nagy alkotásai – a francia, belga, osztrák, olasz, német büntető törvénykönyvek – és a kiteljesedett klasszikus tettebüntetőjogi iskola tanításai határozták meg. Elvetette a bűncselekmény fogalmának kettős felosztását, helyette a hármas (trichotom) felosztást, a büntett – vétség – kihágás kategóriáit fogadta el.¹⁹

4. ábra: Csemegi Károly
(1826-1899)

5. ábra: A Csemegi-kódex

A klasszikus elveknek megfelelően a kódex büntetési rendszere csak büntetéseket, fő- és mellékbüntetéseket ismert (monista rendszer). Főbüntetések: a halálbüntetés, a szabadságvesztés és a pénzbüntetés. Halálbüntetéssel a törvény csak két bűncselekményt, a király elleni szándékos emberölést vagy gyilkosságot, illetve ezek kísérletét, és a befejezett gyilkosságot fenyegette. A büntetési rendszer gerincét a szabadságvesztés különböző nemei adták: fegyház (életfogytiglani vagy 2-15 év), börtön (6 hó-10 év), fogház (1 nap-5 év), államfogház (1 nap-15 év) és a kihágás miatt kiszabható elzárás.²⁰

¹⁹ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 51-52. oldal

²⁰ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 52. oldal

Ismeretes, hogy a kódex 1951-ig, illetve különös része az 1961-es Btk. hatálybalépéséig (1962-ig) volt érvényben. Ez a tény önmagáért beszél: három nemzedéken át az 1878-as kódex volt hazánkban a büntetőjog, alapja a büntetőjog-tudomány művelésének és oktatásának. Tegyük azt is hozzá, hogy a Csemegi-kódex kristálytiszta jogi fogalmaira és különös részi tényállásaira ráismerhetünk a későbbi büntetőtörvénykönyvekben, sőt a hatályos Btk.-ban is.²¹

A Csemegi Kódex a súlyosabb szabadságvesztés-büntetések végrehajtási rendszerül a fokozatos rendszert fogadta el és pedig a fegyház és a börtön végrehajtására az ír (négy fokozatú: magánelzárás, közös munka, közvetítő-intézetben, feltételes szabadság), a fogházra az angol (három fokozatú) rendszert. Az államfogház, mint eustodia honesta, egyszerű letartóztatás által (nappal együtt, éjjel külön szobákban), az elzárás pedig a lehetőségig magánelzárásban hajtandó végre. A fegyházbüntetés vagy életfogytig, vagy határozott időtartamban szabható ki. A határozott idejű fegyház legkisebb mértéke két év, leghosszabb tizenöt év.²²

Az 50-es évektől a sztálini büntetőpolitika kezdett egyre inkább teret hódítani és az 1950. évi II. törvény bevezetése eltörölte az addig érvényesülő Csemegi Kódexet.²³

2.4. Az 1950. évi II. törvény a büntető törvénykönyv általános részéről

A háború után felmerült a büntetőjog újra szabályozásának szükségessége. Így született meg az 1950. évi Btá., amely átalakította a magyar büntetőjog általános részét.²⁴

A Btá. kora szemléletének megfelelően szakított a Csemegi-kódex több megoldásával és túlzott egyszerűsítésre törekedett. A bűncselekmények hármas felosztásával szakítva a bűncselekményeket büntettekre és kihágásokra osztotta fel.²⁵

²¹ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 54. oldal

²² Dr. Finkey Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, Grill Károly könyvkiadó vállalata 1909. 380. oldal

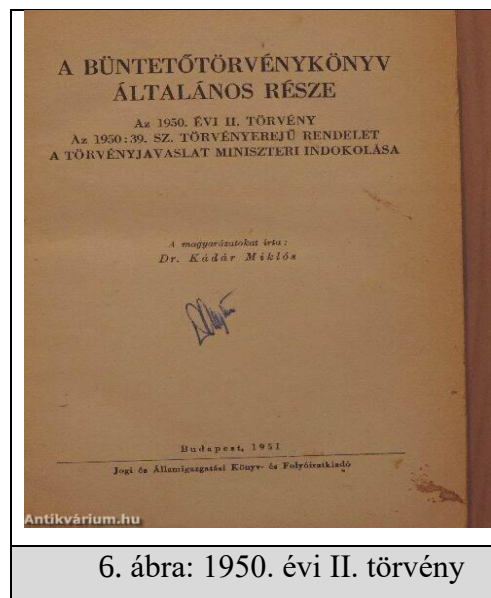
²³ Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011. 9. oldal

²⁴ Dr. Györgyi Kálmán: Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története 2012. <https://ujbtk.hu/dr-gyorgyi-kalman-az-uj-bunteto-torvenykonv-kodifikaciojanak-tortenete/>

²⁵ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 59. oldal

A Csemegi Kódex általános részét felváltó, a büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény, az úgynevezett Btá. is ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztést.²⁶

A törvény a büntetések körében a halálbüntetést, börtönt, pénzbüntetést, elkobzást és vagyone elkobzást, egyes jogoktól eltiltást, foglalkozástól eltiltást, kiutasítást nevesítette. A halálbüntetés és a börtön mindig főbüntetések. A többi büntetések mellékbüntetések, azokban az esetekben azonban, amelyekben azt a törvény külön rendeli, az illető büntett miatt főbüntetésként alkalmazhatók. A börtön életfogytig vagy határozott ideig tart. A határozott idejű börtön leghosszabb tartama tizenöt év, legrövidebb tartama harminc nap.²⁷

6. ábra: 1950. évi II. törvény

2.5. Az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

Az 1961. évi Btk. egységben tartalmazta az általános és a különös rész joganyagát, külön fejezetben tárgyalta a fiatakorúakra és a katonákra vonatkozó rendelkezéseket és a katonai bűncselekményeket is. A törvény általános része átvette és továbbfejlesztette a Btá. megoldásait.²⁸

²⁶ Polgár András: Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása, Pécs, 2017. 13. oldal

²⁷ 1950. évi II. törvény 30. - 32.§.

²⁸ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 60. oldal

A törvény értelmében a bűncselekmény a társadalomra veszélyességének súlya szerint büntett vagy vétség. Szándékos bűncselekmény, amelyet a törvény egy évi, gondatlan bűncselekmény, amelyet három évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyeget. Vétség az ezeknél enyhébb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény. A törvény a büntetés célját akként fogalmazza meg, hogy az nem más, mint a társadalom védelme érdekében a bűncselekmény miatt a törvényben meghatározott joghátrány alkalmazása, az elkövető megjavítása, továbbá a társadalom tagjainak visszatartása a bűnözéstől.²⁹

„A büntetési nemek

35. § (1) A főbüntetések a következők:

1. halálbüntetés,
2. szabadságvesztés,
3. javító-nevelő munka,
4. pénzbüntetés.

(2) A mellékbüntetések a következők:

1. közügyektől eltiltás,
2. foglalkozástól eltiltás,
3. járművezetéstől eltiltás,
4. kitiltás,
5. kiutasítás,
6. vagyonelkobzás,
7. pénzbüntetés.”³⁰

A törvény büntetési rendszerében a korábbiakhoz képest nagyobb változások érzékelhetőek. Fenntartotta a halálbüntetést és kiszélesítette alkalmazásának körét. A bűncselekményeket a törvény jellemzően szabadságvesztéssel rendelte büntetni.³¹

A büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény nem ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést, miniszteri indoklása szerint életfogytig tartó szabadságvesztésre az elítélt átnevelése végett nincs szükség.

²⁹ 1961. évi V. törvény 2. §

³⁰ 1961. évi V. törvény 35. §

³¹ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 60. oldal

A törvény úgy rendelkezett, hogy a szabadságvesztést határozott időtartamban kell kiszabni, melynek legrövidebb tartama harminc nap, leghosszabb tartama tizenöt év, halmazati vagy összbüntetés esetén húsz év.³²

A 38. §-a pedig rögzíti, hogy a szabadságvesztés végrehajtása fegyházban, szigorított börtönben, börtönben vagy fogházban történhet aszerint, hogy a bíró ítélete szerint a szabadságvesztést melyik fokozatban kell végrehajtani. A szabadságvesztésre ítélt köteles elvégezni a számára kijelölt munkát elvégezni, ezért pedig díjazás illeti meg.³³

Az 1961. évi V. tv-t módosító 1971. évi 28. tvr. vezette be ismét a magyar büntetőjogba az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának a lehetőségét.³⁴

Az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről 5. §-a a Btk. 37. §-a helyébe léptette azon rendelkezést, melynek értelmében a szabadságvesztés életfogytig vagy határozott ideig tart. A határozott ideig tartó szabadságvesztés legrövidebb tartama harminc nap, leghosszabb tartama tizenöt év, halmazati vagy összbüntetés esetében húsz év.³⁵

Az indokolás szerint ennek magyarázata, hogy a kivételes jellegű halálbüntetés és az 1961. évi Btk. által alkalmazott tíz évtől tizenöt évig terjedő határozott tartamú szabadságvesztés között indokolatlanul nagy a távolság, ez pedig a bíróság számára nagyon megnehezíti az alternatív büntetések közötti választást.³⁶

Másik érv az életfogytig tartó szabadságvesztés visszavezetése mellett a társadalom védelme, az általános visszatartás követelménye volt. Az indokolás szerint, "amikor a büntetési célokra figyelemmel indokoltnak látszik az elkövető végleges kirekesztése a társadalomból, de nem kizárt az átnevelés lehetősége sem, egyedül ez az intézmény nyújt kielégítő megoldást."³⁷

Ezen intézkedéssel nagy lépést tettek az 1961. évi Btk. nagy hiányosságának kiküszöbölése terén, hiszen a törvény mindezidáig a legsúlyosabb bűncselekmények esetében sem tette lehetővé a büntetés egyéniesítését.

³² 1961. évi V. törvény 37. §

³³ 1961. évi V. törvény 38. §

³⁴ Tóth Mihály: Kiszámítható döntések a kiszámíthatatlan jövőről 2014. <https://ujbtk.hu/toth-mihaly-kiszamithato-dontesek-a-kiszamithatatlan-jovorol/>

³⁵ 1971. évi 28. törvényerejű rendelet 5. §

³⁶ Kóhalmi László: Az életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjogban. Börtönügyi Szemle 2006. 30. évf. 3. szám 35. oldal

³⁷ Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésről és az európai börtönpésségről, Börtönügyi Szemle 2013. 32. évf. 1. Szám 1-16. oldal

2.6. Az 1978. évi IV. törvény a Büntető törvénykönyvről

Az 1978. évi IV. törvény fenntartotta a halálbüntetést és a második legsúlyosabb büntetésként szabályozta a fegyházban végrehajtandó, életfogytig tartó szabadságvesztést. A törvény összesen 25 – 8 állam elleni, 1 béke elleni, 3 háborús, 3 köztörvényes és 10 katonai – bűncselekményt rendelt életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetni.³⁶

Az 1978. évi Btk. szankciórendszerét tekintve a korábbinál árnyaltabb szabályozásra törekedett. A halálbüntetés kivételes jellegű büntetésként nevesítette. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatainak számát a jelenlegi háromra csökkentette, bevezette a pénzbüntetés „napi tételes” rendszerét, s lehetővé tette egyes mellékbüntetések önállóan történő alkalmazását. Bővítette az intézkedések körét, bevezette a korábban csak fiatalok esetében alkalmazható próbára bocsátást és a pártfogó felügyeletet.³⁷

Az 1978. évi IV. törvény 40. § (1) bekezdése szerint – mely a közlönyben való megjelenéstől számítva egészen az új Btk. hatályba lépéséig, 2013. július 1-ig nem változott – a szabadságvesztés életfogytig, vagy határozott ideig tart. A törvény 42. § (1) bekezdése előírta, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztést fegyházban kell végrehajtani. Az 1978. évi Btk. rendelkezett továbbá arról is, hogy ha az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt újabb bűncselekményt követett el, az emiatt kiszabott szabadságvesztés nem hajtható végre, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja azonban legfeljebb öt évvel elhalasztható. A feltételes szabadság tartamáról úgy rendelkezett, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén tíz év.³⁸

Az Alkotmánybíróság 23/1990. (X.31.) AB határozatával a halálbüntetést alkotmányellenesnek nyilvánította és megsemmisítette, a büntetési nem a Btk. szankciórendszeréből kikerült.

Az Alkotmánybíróság a halálbüntetést lehetővé tevő jogszabályok alkotmányellenességét kimondó és azokat megsemmisítő határozatának indokolásául a következőket fogalmazta meg:

³⁶ Hagymási Kornélia: Végtelen idő a rácsok mögött-, avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek, Börtönügyi Szemle, 2009. 2. szám, 65. old.

³⁷ Tóth Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél Magyar Jog 2013/9. 526. oldal

³⁸ Polgár András: Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása, Pécs, 2017. 7. oldal

Az Alkotmány az "Általános rendelkezések" c. I. fejezetében kinyilvánítja, hogy a Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.

Az "Alapvető jogok és kötelességek" c. XII. fejezetben megállapítja továbbá, hogy a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Kimondja, hogy az élethez és az emberi méltósághoz való jog olyan alapvető jognak minősül, amelynek gyakorlása rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején sem függeszthető fel, illetve nem korlátozható. Fentiekből megállapítható, hogy Magyarországon az élethez és az emberi méltósághoz való jog állampolgárságra tekintet nélkül minden embernek veleszületett, sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető joga. A magyar államnak az élethez és az emberi méltósághoz való jog tekintetében is elsőrendű kötelessége, hogy ezeket tiszteletben tartsa és védelmezze. Az élettől és az emberi méltóságtól "senkit nem lehet önkényesen megfosztani". A tilalom ily módon történő megfogalmazása azonban nem zárja ki az élettől és az emberi méltóságtól történő nem önkényes megfosztás lehetőségét. A halálbüntetés törvényi megengedése alkotmányosságának megítélésénél azonban az Alkotmány 8. § (2) bekezdésének hatályos rendelkezése az irányadó, mely szerint a Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja. A 23/1990. (X.30.) számú határozatának IV. pontjában az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a Btk.-nak és a kapcsolódó hivatkozott jogszabályoknak a halálbüntetésre vonatkozó rendelkezései az élethez és az emberi méltósághoz való jog lényeges tartalma korlátozásának tilalmába ütköznek. Az élettől és az emberi méltóságtól halálbüntetéssel való megfosztásra vonatkozó rendelkezések ugyanis az élethez és az emberi méltósághoz való alapvető jog lényeges tartalmát nemcsak korlátozzák, hanem az életnek és az emberi méltóságnak, illetve az ezt biztosító jognak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését engedik meg.³⁹

A halálbüntetés eltörlését követően tehát szankciórendszerünkben az életfogytig tartó szabadságvesztés lett a legsúlyosabb büntetés.

1993. május 15-én hatályba lépett a Büntető Törvénykönyv második novellája, fenntartva az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátásának lehetőségét, amennyiben az elítélt kitöltötte a szabadságvesztés büntetés időtartamát és

³⁹ 23/1990 (X. 31.) AB határozat

alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. A feltételes szabadságra bocsátás időpontját a bíróság ítéletében határozta meg, legkorábbi időpontját tizenöt és huszonöt év között állapíthatta meg. Amennyiben az életfogytiglanra ítéltet a végrehajtás ideje alatt további szabadságvesztésre ítélték, az újabb szabadságvesztés kiszabása helyett a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztásáról döntött a bíróság. Ismételt életfogytiglani szabadságvesztés kiszabása esetén feltételes szabadságra bocsátásának nem volt helye.⁴⁰

A magyar büntetőjogban itt jelent meg először az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadulásának kizárása.

Az 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi LXXIII. törvény a szankciórendszer felülvizsgálatát tűzte ki célul, s a feltételes szabadságra bocsátás és a közérdekű munka korábbi szabályozásán módosított.⁴¹ A szabadulás legkorábbi időpontját az el nem évülő büncselekmények esetén 20 és 30 év közötti időre emelte, melynek következtében újból felerősödött igény mutatkozott az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazási körének kiterjesztésére.⁴²

A jogalkotó a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvényben - az életfogytig tartó szabadságvesztés reformja mentén - bevezette a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést, mely büntetési nem napjainkban is a legsúlyosabb szankció.

A módosítás 1999. március 1. napján lépett hatályba. Az 1978. évi IV. törvény 47/A. § (1) bekezdésének szövegét módosító 1998. évi LXXXVII. törvény 5 §-a a következőképpen rendelkezik az életfogytig tartó szabadságvesztés esetében a felülvizsgálatról, valamint a feltételes szabadságra bocsátásról: „Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja.”⁴³ Utóbbi esetben csak végrehajtási kegyelem útján szabadulhatott az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt.

Amennyiben lehetőséget ad a feltételes szabadságra bocsátásra, úgy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának megállapítására két időtartam szolgál.

⁴⁰ Blaskó Béla: A második büntetőnovelláról. Főiskolai Figyelő 1993./3-4. 359-360. oldal

⁴¹ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 348. oldal

⁴² Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 383. oldal

⁴³ Kiszely Pál – Nagy István: Az idő rabságában Börtönügyi szemle 2012. 3. szám 1. oldal

Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett „elévülhető” bűncselekmények tekintetében a bíróság az ítéletében legalább húsz évben, amennyiben az életfogytig tartó szabadságvesztést olyan bűncselekmény miatt szabta ki, amely büntethetősége nem évül el, legalább harminc évben határozhatja meg a minimálisan letöltendő időtartamot.⁴⁴

Mivel azonban a bírói gyakorlat az életfogytig tartó szabadságvesztést csak a legsúlyosabb élet elleni bűncselekményeknél alkalmazza – amelyeknek a büntethetősége nem évül el –, így e legsúlyosabb büntetésből történő feltételes szabadságra bocsátás gyakorlatilag főszabályként „legalább harminc év” kiállása után lehetséges.

Ennek folytán a legalább húsz év utáni feltételes szabadságra bocsátás, bár lehetőségként továbbra is megmarad, ennek gyakorlati jelentősége elhanyagolható, így pl. az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő állam elleni büntetteknel fordulhat elő.⁴⁵

A 2010. évi LVI. törvény hatálybalépésével szigorodott a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, több ponton módosítva az 1978. évi Btk. rendelkezéseit. A módosító törvény újítása volt a középérték visszaállítása, a halmazati büntetés súlyosítása, valamint az erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó szabályozás módosítása. A „három csapás” néven ismertté vált szabályozás bizonyos esetekre kötelezővé tette a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását.

A 2010. évi LVI. törvény 1. §-a az 1978. évi Btk. 83. §-a helyébe léptette azt a rendelkezést, amelynek értelmében a büntetés céljának szem előtt tartásával a büntetést a törvényben meghatározott keretek között olyan módon kell kiszabni, hogy az igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez. Kiegészítette az 1978. évi V. törvény 85. §-át a következő rendelkezéssel: „Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három a 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.”⁴⁶

⁴⁴ 1998. évi LXXXVII. törvény 5. §

⁴⁵ Prof. Dr. Nagy Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új Büntető Törvénykönyvben Büntetőjogi Kodifikáció 2001. 2. szám 5. oldal

⁴⁶ 2010. évi LVI. törvény 1-4. §

Utóbbi rendelkezés azonban alkotmányossági problémát vetett fel, melynek hatására a Fővárosi Ítélőtábla bírói kezdeményezéssel fordult az Alkotmánybírósághoz, hogy az idézett bekezdés Alaptörvény-ellenességét megállapítsa és a rendelkezést megsemmisítse.⁴⁷

Emellett egy másik bírói indítványban a Fővárosi Törvényszék tanácsa a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 81. § (4) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését kezdeményezte az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével összefüggésben.

A 2010. évi LVI. törvény halmazati elkövetést érintő módosítása a 23/2014. (VII.15.)

Alkotmánybírósági határozat értelmében alaptörvény-ellenes, mert többféle értelmezhetősége révén kiszámíthatatlanná és bizonytalanná tette a bíró általi büntetéskiszabást, valamint a jogbiztonságot sértette azáltal, hogy nem teljesült a részleteiben szabályozott büntető anyagi- és eljárásjog igénye. Az Alkotmánybíróság megsemmisítette az Alaptörvény-ellenes rendelkezést. A korábbi büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény biztosította ugyan, hogy a büntetőeljárás jogerős befejezéséig a három, személy elleni erőszakos bűncselekmény elbírálására egy eljárásban kerüljön sor, azonban ezt nem tette kötelezővé. Nem alkalmazott objektív feltételrendszert arra vonatkozóan, hogy mely esetekben szükséges bűnhalmazatban elbírálni az elkövető cselekményeit, így az egyenlő bánásmód alkotmányos követelménye nem teljesült. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság elrendelte az alkotmányellenes rendelkezés alkalmazásával jogerősen befejezett büntetőeljárások felülvizsgálatát.⁴⁸

Az 5/2013. (XII.11.) BK vélemény rögzítette, hogy „a Btk. 81. § (4) bekezdésében foglaltak kizárólag a különböző időpontokban elkövetett, befejezett bűncselekmények esetén alkalmazhatóak, amennyiben azok valódi anyagi halmazatot képeznek. Az anyagi halmazat feltétele, hogy az elkövető több - akár ugyanolyan, akár más-más bűncselekmény - törvényi tényállását több cselekményével valósítsa meg. Ebből logikailag az következik, hogy a több bűncselekményt megvalósító cselekmények időbelileg elkülönülnek, egymást követik.

⁴⁷ Fővárosi Ítélőtábla 6.Bf.230/2012/9. szám

⁴⁸ 23/2014. (VII.15.) Alkotmánybírósági határozat

Miután az anyagi halmazat szabályainak megfelelően három, egymással halmazatot alkotó bűncselekménynek minősül az a legalább három cselekmény is, amelyet viszonylag rövid időközökben – akár közvetlenül egymást követően - valósít meg az elkövető, ez irányadó annak eldöntésénél is, hogy a három személy elleni erőszakos bűncselekmény különböző időpontokban elkövetett-e.”⁴⁹

Az 23/2014. (VII.15.) AB határozat értelmében a Btk. 81. § (4) bekezdése nem felel meg az Alkotmánybíróság korábbi, 9/1992. (I.30.) számú határozatában foglalt azon követelményének sem, mely szerint a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság.⁵⁰

A jogbiztonság az államtól - elsősorban a jogalkotótól - azt követeli meg, hogy a jog egésze, egyes részterületei és a jogszabályok világosak, egyértelműek, működésüket tekintve pedig kiszámíthatóak, a norma címzettjei számára előre láthatóak legyenek. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Ezért alapvetőek a jogbiztonság szempontjából az eljárási garanciák. Csak formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények.⁵¹

A Btk. nevezett rendelkezésével kapcsolatban az alapvető jogok biztosa AJB-5138/2013. számú ügygel kapcsolatosan megfogalmazott jelentésében szintén a jogbiztonság sérelmét állapította meg. Hangsúlyozta továbbá, hogy a „három csapás” szabályának alkalmazása során a büntetés kiszabása kapcsán az egyéniesítés, és a szabad bírói mérlegelés kizárása sérti a hatalommegosztás alkotmányos elvét. A feltárt alkotmányos viasszágok orvoslása érdekében az alapvető jogok biztosa felkérte a közigazgatási és igazságügyi minisztert, hogy kezdeményezze az Országgyűlés előtt a Btk. „három csapás” szabályainak olyan tartalmú módosítását, amelyek biztosítják azok Alaptörvénnyel való összhangját.⁵²

Az Alkotmánybíróság a jogbiztonság követelményének érvényre juttatása érdekében a Btk. 81. § (4) bekezdésének a kihirdetésére visszamenőleges hatályú megsemmisítése mellett döntött. A visszamenőleges hatállyal megsemmisített jogszabályi rendelkezés a keletkezése időpontjára visszahatóan semmis, amely kizárja a jogszabály alkalmazását.⁵³

⁴⁹ 5/2013. (XII.11.) BK vélemény

⁵⁰ 23/2014. (VII.15.) AB határozat

⁵¹ 9/1992. (I.30.) AB határozat

⁵² Az alapvető jogok biztosságának jelentése az AJB-5138/2013. számú ügyben 2014.

⁵³ 23/2014. (VII.15.) AB határozat

Mindezek hatására a 2012. évi C. törvény halmazati büntetést szabályozó 81. §-át az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi LXXVI. 19. §-a egészítette ki a ma is hatályos (4) bekezdéssel.⁵⁴

A „három csapás” keretében az erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozóan bevezetett szigorított szankciók is vetettek fel azonban aggályokat.

A magyar jogban a bűnismétlő elkövetői csoporttal szembeni szigorúbb szankcionálásnak, valamint a három elkövetést követő kötelezően alkalmazandó szabadságelvonásnak vannak jogtörténeti előzményei.

A „dologházi törvény” néven ismertté vált 1913. évi XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülők mellett a bűnismétlő elkövetőkre is súlyosabb szabályokat vezetett be, amennyiben kétszer már voltak büntetve és az utolsó büntetés kiállításától számítva két év még nem telt el. A dologház intézménye azokkal a bűnelkövetőkkel szemben volt alkalmazható, akiket az élet, testi épség, szemérem vagy vagyon ellen elkövetett bűntett vagy vétség miatt fegyházra, börtönre vagy legalább három havi fogházra ítélték és a bűnelkövetés a terhelt munkakerülő életmódjával volt összefüggésben.

Az 1928. évi X. törvénycikk már a "megrögzött" bűnelkövetők szigorúbb szankcionálása érdekében vezette be a szigorított dologház intézményét. Azt a bűnelkövetőt, aki az élet, szemérem vagy a vagyon ellen különböző időben és egymástól függetlenül legalább három bűntettet követett el - ha az utolsó és az azt közvetlenül megelőző bűntettet öt éven belül követte el, valamint a bűncselekményeket üzletszerűen követte el, vagy bűncselekmények ismételt elkövetésének veszélye állott fenn - a bíróság határozott tartamú szabadságvesztés büntetés kiszabása nélkül szigorított dologházba utalta.

Az 1974. évi 9. törvényerejű rendelet a társadalom fokozottabb védelméről a közrendre és a közbiztonságra különösen veszélyes visszaeső bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében bevezette a szigorított őrizet intézményét. Ezt a büntetőjogi intézkedést azzal a legalább háromszor elítélt, különös visszaesővel szemben lehetett alkalmazni, akit többek között élet, testi épség, egészség, nemi erkölcs, hivatalos személy, közbiztonság vagy vagyon elleni szándékos bűncselekmény miatt korábban legalább háromszor, egyenként egy évet meghaladó, végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre ítélték.

⁵⁴ 2015. évi LXXVI. törvény 19. §

A szigorított őrizet bekerült az 1978. évi Btk.-ba, majd a Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1989. évi LVI. törvény helyezte hatályon kívül 1989. december 29-től.⁵⁵

Az erőszakos többszörös visszaeső fogalmát a 2009. évi LXXX. törvény vezette be a régi Btk.-ba, a módosítás értelmében erőszakos többszörös visszaesőnek minősül az a többszörös visszaeső, aki legalább három alkalommal személy elleni erőszakos bűncselekményt követett el. Az 1978. évi IV. tv. 137. §-ában meghatározásra került a személy elleni erőszakos bűncselekmények köre, valamint esetükben megemelték az erőszakos többszörös visszaesés alapjául szolgáló bűncselekmény büntetési tételének alsó határát. A 2010. évi LVI. törvény 4. §-ával az erőszakos többszörös visszaesés alapjául szolgáló bűncselekmény büntetési tételének felső határát kétszeresére emelték. Amennyiben ez a kétszeresre emelt felső határ meghaladja a 20 évet, vagy a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, kötelező az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása (régii Btk. 97/A §). Az új Büntető Törvénykönyv még tovább szigorította az erőszakos többszörös visszaesőkkel szembeni szankciókat azzal, hogy a 44. § (2) bekezdésében kimondta, hogy ilyen elkövetők esetén kötelező kizárni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén, azaz kötelező kiszabni a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést.⁵⁶

Tóth Mihály 2013. évi, „*Az új Btk. bölcsőjénél*” című munkájában akként vélekedik, hogy a szankciórendszer csúcsát, az életfogytig tartó szabadságvesztést tekintve az új Btk. bizonyos indokolt korrekciókat részben elvégzett. A jogalkotó három bűncselekmény alaki halmazát (tehát egyetlen cselekmény által megvalósított több bűncselekmény halmazát) kizárta a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztést megalapozható esetkörből. Emellett a legsúlyosabb büntetés kiszabását a bűncselekmények befejezettségéhez kötötte. Az erőszakos többszörös visszaesők esetében az új Btk. nem csupán az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását teszi kötelezővé, hanem annak felülvizsgálatát is kizárja, meghatározva ezzel a büntetési nem mellett annak valóban az elítélt haláláig tartó mértékét is. Mindez véleménye szerint önmagában a jogalkotás bírói kompetenciába avatkozó „hatáskörtúllépése”, ellentétes mind alapvető emberi jogi normákkal, mind pedig Alaptörvényünk szellemével és kinyilvánított elveivel is.⁵⁷

⁵⁵ 23/2014. (VII.15.) Alkotmánybírósági határozat

⁵⁶ Márok Soma: Gondolatok a három csapásról. *Arsboni jogi folyóirat* 2014. <https://arsboni.hu/gondolatok-a-harom-csapasrol/>

⁵⁷ Tóth Mihály: *Az új Btk. bölcsőjénél*. *Magyar Jog* 2013/9. 533. oldal

A három csapás ezen fajtájával a legsúlyosabb probléma, hogy az erőszakos többszörös visszaesés egyes eseteiben a bírónak nincs lehetősége mérlegelni az elkövető és a cselekmény társadalomra veszélyességét, az enyhítő és súlyosító körülményeket, hanem a törvény rendelkezése alapján automatikusan ki kell szabnia a TÉSZ-t.

A bírói mérlegelés teljes kizárása mellett ezzel az alapvetően relatíve határozott magyar szankciórendszerbe egy abszolút határozott szankció került be, amely felborítja a jogalkotó és a jogalkalmazó között megosztott büntetéskiszabási feladatokat.⁵⁸

Az alapvető jogok biztosának az AJB-5138/2013. ügyben született jelentése ugyanezt erősítette meg, miszerint a három csapás erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó része kizárja a bírói mérlegelést, nem teszi lehetővé a büntetések egyéniesítését, ezért sérti a hatalommegosztás alkotmányos elvét.⁵⁹

A 2012. évi C. törvény 459. § 31. értelmében visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.

Különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el.

Többszörös visszaeső az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.

Erőszakos többszörös visszaeső az a többszörös visszaeső, aki mindhárom alkalommal személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el.⁶⁰

A törvény tehát több, konjunktív feltételt is meghatároz ahhoz, hogy az elkövető visszaesőnek minősüljön:

- szándékos bűncselekményt követett el;
- korábbi cselekménye szintén szándékos bűncselekmény volt;
- emiatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték;
- a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig 3 év még nem telt el.

⁵⁸ Márok Soma: Gondolatok a három csapásról. Arsboni jogi folyóirat 2014. <https://arsboni.hu/gondolatok-a-harom-csapasrol/>

⁵⁹ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-5138/2013. számú ügyben 2014.

⁶⁰ 2012. évi C. törvény 459. § 31.

Bármelyik feltétel hiánya esetében az elkövető visszaesőnek nem minősülő bűnelkövetőnek minősül.

A többszörös visszaesés körében a törvény két újabb feltételt támaszt. Egyrészt megfogalmazza azt, hogy az elkövetőt már előző alkalommal is mint visszaesőt ítélik végrehajtandó szabadságvesztésre. Másrészt az újabb szándékos bűncselekménye is szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény legyen.⁶¹

A Btk. 89. és 90. §-ai tartalmazzák a különös, a többszörös és az erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó rendelkezéseket:

„89. § (1) A különös és a többszörös visszaesővel szemben az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a felével emelkedik, de nem haladhatja meg a huszonöt évet.

(2) A különös és a többszörös visszaesővel szemben a büntetés a 82. § (1) bekezdése alapján csak különös méltánylást érdemlő esetben enyhíthető.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott súlyosabb jogkövetkezmények nem alkalmazhatók, ha e törvény Különös Része a különös visszaesőként történő elkövetést a bűncselekmény súlyosabban minősülő eseteként rendeli büntetni.

90. § (1) Erőszakos többszörös visszaesővel szemben a 33. § (4) bekezdése nem alkalmazható.

(2) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

(3) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a büntetés

a) a 82. § (1) bekezdése alapján nem enyhíthető,

b) – ha e törvény Általános Része lehetővé teszi – korlátlanul enyhíthető.”⁶²

Látható tehát, hogy a jogszabály csak a büntetési tétel felső határát emeli fel, nem vonja el a bírói mérlegelés lehetőségét. Nem abszolút határozott szankcióról lévén szó a felemelt büntetési kereten belül a középértékes büntetéskiszabás szabályai az irányadóak.

⁶¹ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 518. oldal

⁶² 2012. évi C. törvény 89-90. §

A szankciók szigorítása miatt a „három csapás” nem tekinthető alkotmányellenesnek.⁶³ A Btk. 80. § (1) bekezdése értelmében a büntetést továbbra is az e törvényben meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.⁶⁴

Az erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó szabályozás kapcsán úgy vélem, hogy azon elkövetők esetében, akiket már két alkalommal személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték és harmadjára is elkövetnek egy (vagy akár több) súlyos bűncselekményt, indokolt a súlyosabb szankcionálás.

A Bv. törvény 83. §-ában megfogalmazza a szabadságvesztés végrehajtásának céljait, miszerint az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése mellett további cél, hogy a reintegrációs tevékenység eredményeként az elítélt a szabadulását követően eredményesen vissza tudjon illeszkedni a társadalomba és annak jogkövető tagjává váljon.⁶⁵

Az erőszakos többszörös visszaesők esetében ez a büntetőpolitikai cél nem valósul meg, így indokolt, hogy ezen elkövetők esetében az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét a jogalkotó kizárta.

A végrehajtás célja ebben az esetben az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése és a társadalom védelme.⁶⁶

A bűnhalmazatra vonatkozó „három csapás” visszaható hatállyal történő megszüntetését követően véleményem szerint nem is a távoli jövő kérdése, hogy a szintén sokat támadott erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó szabályozás felülvizsgálatára is sor kerüljön.

⁶³ Márok Soma: Gondolatok a három csapásról. Arsboni jogi folyóirat 2014. <https://arsboni.hu/gondolatok-a-harom-csapasrol/>

⁶⁴ 2012. évi C. törvény 80. § (1)

⁶⁵ 2013. évi CCXL. törvény 83. § (1)

⁶⁶ 2013. évi CCXL. törvény 83. § (2)

3. A büntetőjogi jogkövetkezmények és meghatározásuk rendszerei

A deviáns, törvénybe ütköző magatartási formák büntetése tehát a büntetőjogi szabályozás révén az állam feladatává vált, alkalmazásának feltételeit pedig maga a törvényhozó határozza meg. Általános alapelv a büntető kódexekben a „*Nullum crimen sine lege*” elve, mely annak érvényesülését hivatott biztosítani, mely szerint „*Nincs bűncselekmény törvény nélkül*”.

Hazánkban az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése rögzíti, hogy senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.⁶⁷

Azonban fontos említést tenni arról is, hogy a büntetőjogi jogkövetkezmények természetüknél fogva kisebb-nagyobb mértékű beavatkozást jelentenek az állampolgárok életébe, szabadságába, ezért az alkalmazott büntetés megválasztásának nagy jelentősége van. A meghatározás során a szankciórendszerek nyújtanak támpontot, amelyek tulajdonképpen egy adott állam által alkalmazott büntetőjogi jogkövetkezmények rendszerét jelentik.

A szankciórendszerek körében mindenekelőtt el kell különítenünk a monista és a dualista szankciórendszert. Előbbi fő jellemzője, hogy a bűnüldözés során egyedüli eszközként a büntetéseket alkalmazták. Hazánk büntető törvénykönyvei közül a Csemegi-kódex is monista szemléletet követett. Napjainkban az angolszász országokban jelenik meg ez a szankciórendszer, azonban ezek az országok sem tisztán monista rendszerbe sorolhatók. A későbbiekben a büntetőjogi jogkövetkezmények között megjelentek a preventív, nevelő, valamint a biztonsági célokat szolgáló intézkedés jellegű szankciók. A dualista szankciórendszerek a büntetések mellett már az intézkedéseket is szabályozzák.

A dualista szankciórendszeren belül egyéb csoportokat is megkülönböztetünk, így például a konjunktív dualista rendszert, mely mind a büntetéseket, mind pedig az intézkedéseket tartalmazza, s mindkettő egymás melletti alkalmazására is lehetőség nyílik.

⁶⁷ Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése

Az együttes alkalmazás alapján további típusokat is elkülöníthetünk:

- Szabadságelvonással járó büntetés mellett szintén szabadságelvonással járó intézkedés alkalmazása.
- Szabadságelvonással járó büntetés mellett szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazása.
- Szabadságelvonással nem járó büntetéssel együtt szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazása.
- Szabadságelvonással nem járó büntetéssel együtt szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazása.

A konjunktív dualista rendszer mellett említést kell tennünk az alternatív dualista rendszerről, valamint a dualista helyettesítő (szubsztitúciós) rendszerről. Az alternatív dualista rendszer ugyan mindkét szankciót szabályozza, azonban jogkövetkezményként csupán az egyik alkalmazására ad lehetőséget. A dualista helyettesítő rendszer lehetőséget nyújt mindkét szankció együttes alkalmazására, ugyanakkor az intézkedés végrehajtását helyezi előtérbe.

Említést kell tennünk továbbá a büntetőjog viszonylag új jogintézményéről, a resztoratív igazságszolgáltatás körében érvényesülő jóvátétel intézményéről is. Itt az állam büntetőhatalma háttérbe szorul és a hangsúly az áldozat és az elkövető konfliktusának feloldására helyeződik.

A fent leírt szankciórendszerek tehát alapul szolgálnak a büntetőjogi jogkövetkezmények meghatározása során.

A büntetőjog fejlődése során négyféle megoldás alakult ki, és ennek megfelelően a büntető-jogtudomány négyféle szankciórendszert különböztet meg egymástól:

- a) abszolút határozott,
- b) abszolút határozatlan,
- c) relatív határozott, és
- d) relatív határozatlan szankciórendszert.⁶⁸

⁶⁸ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 338-339. oldal

Az abszolút határozott szankciórendszer esetében a bíró megállapítja, hogy történt-e bűncselekmény, a törvényalkotó pedig meghatározza az elkövetett bűncselekményért kiszabható szankció nemét és pontos mértékét. Az abszolút határozatlan szankciórendszerben teljes szabadsága van a bírónak, meghatározza mind a szankció nemét, mint annak pontos mértékét. A relatív határozott rendszer esetében a büntetéseket a törvényhozó állapítja meg, a mérték megállapítása viszont a törvényhozó és a jogalkalmazó közös feladata. Törvény rögzíti a büntetési tétel alsó és felső határát, annak konkrét mértéke a jogalkalmazás során kerül meghatározásra. A büntetési tétel alsó vagy felső határa a Btk. Általános Részében vagy Különös Részében kerül meghatározásra. Ennek módjai különbözőek, pl. a törvény a szankciók speciális minimumát és speciális maximumát határozza meg, vagy a speciális maximumot a Különös Rész, míg a speciális minimumot az Általános Rész rögzíti. Előfordul olyan - bár ezt a magyar Btk. nem alkalmazza -, hogy a speciális minimum és a generális maximum kerül meghatározásra. Végül létezik olyan megoldás, melynek során a generális minimum és a generális maximum kerül rögzítésre. A relatív határozott szankciórendszerből alakult ki az alternatív szankciók rendszere. A relatív határozatlan szankciórendszer esetében a törvényhozó határozza meg a szankció nemét, valamint mértékének alsó vagy felső határát.

Büntetőjogunkban a jogkövetkezmények kettőssége, azaz a dualista szankciórendszer érvényesül. Szankciórendszerünk továbbá relatíve meghatározott, amelyben a törvényi büntetési keretek az egyéniesített elbírálást lehetővé teszik. Szankciórendszerünkben a büntetés az elsődleges, a meghatározó jogkövetkezmény, az intézkedések pedig elsősorban a speciális prevenció fokozottabb érvényre juttatására hivatottak.⁶⁹

A büntetőjogi szankció olyan törvényben meghatározott joghátrány, amelyet főszabályként a bíróság (két esetben az ügyész) bűncselekmény, illetve (büntető) jogellenes cselekmény elkövetőjével szemben a társadalom védelme, a bűnelkövetéstől való visszatartás érdekében, kizárólag törvényben meghatározott feltételekkel és eljárásban alkalmaz, és amelyet az állam adott esetben kényszer útján is érvényesíthet.⁷⁰

⁶⁹ Prof. Dr. Nagy Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új Büntető Törvénykönyvben Büntetőjogi Kodifikáció 2001. 2. szám 4. oldal

⁷⁰ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 334. oldal

A hatályos Büntető Törvénykönyvünk, a 2012. évi C. törvény VII. fejezet 33. § (1) bekezdése, valamint a VIII. fejezet 63. § (1) bekezdése rögzítik a büntetőjogi jogkövetkezmények két nagy csoportját, a büntetéseket és az intézkedéseket:

Btk. „33. § (1) Büntetések

- a) a szabadságvesztés,
- b) az elzárás,
- c) a közérdekű munka,
- d) a pénzbüntetés,
- e) a foglalkozástól eltiltás,
- f) a járművezetéstől eltiltás,
- g) a kitiltás,
- h) a sportrendezvények látogatásától való eltiltás,
- i) a kiutasítás.”⁷¹

Btk. „63. § (1) Intézkedések

- a) a megrovás,
- b) a próbára bocsátás,
- c) a jóvátételi munka,
- d) a pártfogó felügyelet,
- e) az elkobzás,
- f) a vagyonelkobzás,
- g) az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele,
- h) a kényszergyógykezelés,
- i) a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény szerinti intézkedések.”⁷²

A 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről a büntetések és intézkedések mellett egyetlen mellékbüntetést, a közügyektől eltiltást szabályozza.

Megfigyelhető, hogy a törvény Különös Részében kilátásba helyezett büntetőjogi jogkövetkezmények között a szabadságvesztés-büntetés dominál. Az Általános Részben számos jogintézmény körülírása is a szabadságvesztésre és annak kiszabható tartamára hivatkozással történik.

⁷¹ 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről 33. § (1)

⁷² 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről 63. § (1)

A szabadságvesztés-büntetés a Btk. szankciórendszerében központi helyet foglal el, hiszen sokoldalú és a büntetési célok megvalósítására alkalmas büntetési nem. Ennek biztosítéka törvényi szabályozásának, kiszabásának és végrehajtásának megfelelő differenciálódása. A szabadságvesztés különböző tartamban, eltérő végrehajtási fokozatban, különböző módon és végrehajtási rendben alkalmazható⁷³

4. Az életfogytig tartó szabadságvesztés hatályos szabályozása és kiszabásának feltételei

Az Alaptörvény Szabadság és felelősség rész IV. cikke - alkotmányi szintre emelve a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának feltételeit - megfogalmazza, hogy mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Senkit nem lehet szabadságától megfosztani, csak törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki. A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönteni.⁷⁴

A szabadsághoz való jog egyike az ember veleszületett, elidegeníthetetlen jogainak, ezt korlátozni csak törvényes úton, a bíróság által határozatban kiszabott büntetéssel lehet. Jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvünk a 2013. július 1. napján hatályba lépett 2012. évi C. törvény, mely határozott ideig tartó vagy életfogytig tartó szabadságvesztést határoz meg.⁷⁵

Életfogytig tartó szabadságvesztés azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte.⁷⁶

Az életfogytig tartó szabadságvesztés hatályos büntetőjogunkban a legszigorúbb büntetési nem, vagylagos büntetés az öt, illetve tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztés büntetés mellett.

⁷³ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 371. oldal

⁷⁴ Magyarország Alaptörvénye IV. cikk

⁷⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 34. §

⁷⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 41. §

A vagylagos büntetéskénti meghatározásából következően kivételes jellegű büntetésnek tekintendő. A feltételes szabadságra bocsátás kizárása mellett kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés esetén az elkövető kikerül a társadalomból és amennyiben a köztársasági elnök kegyelmi jogával nem él, soha többé nem is kerül vissza.⁷⁷

A 2012. évi C. törvény 42. §-a az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás kapcsán akként rendelkezik, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja.⁷⁸

A Btk. 43. § (1) bekezdése értelmében amennyiben életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét a bíróság nem zárja ki, annak legkorábbi időpontja legalább huszonöt, legfeljebb negyven évben állapítható meg. A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját években kell meghatározni.

Ugyanezen paragrafus (2) bekezdése alapján életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartama legalább tizenöt év.⁷⁹

A törvény az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntethető bűncselekményeket el nem évülőnek minősíti, ezért az a jelenleg alkalmazott különbségtétel, mely szerint legkorábban húsz, illetve harminc év elteltével vizsgálható a feltételes szabadság lehetősége, nem tartható fenn. Mindezekre tekintettel a Btk. huszonöt évben határozza meg ezt az időpontot, egyúttal negyven évben maximalizálja a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának megállapíthatóságát.⁸⁰

Az Alaptörvénnyel összhangban a Btk. taxatív megározza azon szándékos, erőszakos bűncselekmények körét, melyek esetében a bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárhatja, azaz tényleges életfogytiglani szabadságvesztést szabhat ki.

⁷⁷ Új Btk. kommentár 2. kötet, általános rész, főszerkesztő Dr. Polt Péter Nemzeti Közszoigálati és Tankönyv Kiadó Zrt. Budapest 2013. 29. oldal

⁷⁸ 2012. évi C. törvény 42. §

⁷⁹ 2012. évi C. törvény 43. §

⁸⁰ 2012. évi C. törvény indokolás a Büntető Törvénykönyvről Általános indokolás 4. oldal

Btk. „44. § (1) Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét csak az alábbi bűncselekmények miatt zárhatja ki:

- a) népirtás [142. § (1) bekezdés],
- b) emberiség elleni bűncselekmény [143. § (1) bekezdés],
- c) apartheid [144. § (1) és (3) bekezdés],
- d) hadikövet elleni erőszak súlyosabban minősülő esete [148. § (2) bekezdés],
- e) védett személyek elleni erőszak [149. § (1)-(2) bekezdés],
- f) nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása [155. § (1) bekezdés],
- g) egyéb háborús bűntett (158. §),
- h) emberölés súlyosabban minősülő esete [160. § (2) bekezdés],
- i) emberrablás súlyosabban minősülő esete [190. § (3)-(4) bekezdés],
- j) emberkereskedelem súlyosabban minősülő esete [192. § (6) bekezdés],
- k) alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása [254. § (1) bekezdés],
- l) rombolás súlyosabban minősülő esete [257. § (2) bekezdés],
- m) fogolyzendülés súlyosabban minősülő esete [284. § (4) bekezdés],
- n) terrorcselekmény [314. § (1) bekezdés],
- o) jármű hatalomba kerítése súlyosabban minősülő esete [320. § (2) bekezdés],
- p) közveszély okozása súlyosabban minősülő esete [322. § (3) bekezdés],
- q) zendülés súlyosabban minősülő esete [442. § (4) bekezdés],
- r) előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esete [445. § (5) bekezdés], ha azt személy elleni vagy dolog elleni erőszakkal követik el.

(2) A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét ki kell zárni, ha az elkövető

- a) erőszakos többszörös visszaeső, vagy
- b) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bűnszervezetben követte el.”⁸¹

A feltételes szabadságra bocsátás ítéleti kizárása korábban azonban vitatott volt, hiszen a szabadulás elvi lehetősége – a kegyelem kivételével – megszűnik az elítélt számára. Ez azonban sérti az emberi méltóság alkotmányos jogát és az embertelen és kínzó bánásmód nemzetközi tilalmát, mely alapján az életfogytig tartó szabadságvesztésre elítéltnak is adni kell reális lehetőséget a jövő tervezésére, a társadalomba történő visszatérésre.

⁸¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 44. § (1) – (2) bekezdés

Ezért az életfogytig tartó szabadságvesztést alkalmazó országok rendszerint lehetőséget adnak a feltételes elbocsátásra. Hazánkban az Alkotmánybírósághoz nyújtottak be alkotmányossági panaszt, amelynek célja a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányellenességének megállapítása. Tekintettel arra, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés mind emberi jogi, mind alkotmányjogi szempontból aggályos, indokolt a feltételes szabadságra bocsátás kizárásának minél szűkebb körű szabályozása. Az új Büntető Törvénykönyv büntetőpolitikai törekvése szerint a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárását arra az egy esetre korlátozni, amikor az elítélt az életfogytiglani büntetés végrehajtása alatt olyan súlyú bűncselekményt követ el, ami miatt ismét életfogytig tartó szabadságvesztést szabnak ki vele szemben.⁸²

A Kúria Büntető Jogegységi Tanácsának 3/2015. büntető jogegységi határozata értelmében az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátás kizárásának lehetősége az alkotmányos jogrend része, amelynek - törvényi előfeltételek megvalósulása esetén történő - bírósági alkalmazását nemzetközi szerződés nem tiltja.⁸³

Ugyanakkor a nem enyhíthető életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, amely megfosztja az elítéltet a szabadlábba helyezés lehetőségétől, sérti az Európai Emberi Jogi Egyezmény 3. cikkében megfogalmazott tilalmat, mely szerint senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.⁸⁴

A 2012. évi C. törvény a 45. § (1) – (8) bekezdéseiben részletesen szabályozza az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátásának feltételeit.

Btk. „45. § (1) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltése előtt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztés időtartamáig elhalasztja.

(2) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltése előtt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás alatt határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztés időtartamáig elhalasztja.

⁸² Dr. Ligeti Katalin Az új büntető törvénykönyv általános részének koncepciója Büntetőjogi kodifikáció, 2006. 1. szám 29-30. oldal

⁸³ 3/2015. Büntető Jogegységi Határozat 1. oldal

⁸⁴ Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikk, 7. oldal

(3) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt határozott tartamú szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott ideig tartó szabadságvesztés tartamáig, de legalább öt és legfeljebb húsz év közötti időtartamra elhalasztja.

(4) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás alatt határozott tartamú szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú szabadságvesztés tartamáig, de legalább öt és legfeljebb húsz év közötti időtartamra elhalasztja.

(5) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztésből történt feltételes szabadságra bocsátás alatt elkövetett bűncselekmény miatt határozott tartamú szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú szabadságvesztés tartamáig, de legalább öt és legfeljebb húsz év közötti időtartamra elhalasztja.

(6) Ha az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztására az (1), (2), (4) és (5) bekezdés szerinti határozott tartamú szabadságvesztés miatt kerül sor, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú szabadságvesztésbe beszámított előzetes fogva tartás, valamint házi őrizet idejének figyelembevételével kell megállapítani.

(7) A bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet akkor bocsáthatja feltételes szabadságra, ha a szabadságvesztésből az elítélt letöltötte a bíróság által meghatározott időtartamot, és alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.

(8) Nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik. Ha a korábbi életfogytig tartó szabadságvesztést még nem hajtották végre, az ismételten kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés nem hajtható végre.”⁸⁵

⁸⁵ 2012. évi C. törvény 45. § (1) – (8) bekezdés

A Btk 45. § (1)-(5) bekezdései az életfogytig tartó és a határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztés találkozásának lehetséges öt esetkörére nézve tartalmazza a vonatkozó szabályokat. Az öt bekezdésre alapozva három szabályozási szempont emelendő ki: egyrészt a határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet alapjául szolgáló bűncselekmény elkövetésének időpontja (az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélet előtt, annak végrehajtása alatt vagy az abból történő feltételes szabadságra bocsátás alatt), másrészt a határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet időpontja (az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása vagy az abból történő feltételes szabadságra bocsátás ideje alatt), harmadrészt pedig az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos jogkövetkezmény (az abból történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja elhalasztása).⁸⁶

A büntetéskiszabás követelményeivel kapcsolatban a Btk 80.§ (1) kimondja, hogy a büntetést a törvényben meghatározott keretek között, a büntetési cél szem előtt tartásával, a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez igazodva kell kiszabni.⁸⁷

A fent leírtak alapján látható, hogy a 2012. évi C. törvény taxatíve határozza meg, hogy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés mely feltételek fennállása esetén szabható ki, a feltételes szabadságra bocsátást mely esetekben kell kizárni.

Az életfogytiglani szabadságvesztés határozatlansági mozzanatára több forrás is utal. A Btk. miniszteri indoklása szerint nem minősíthető valódi értelemben vett határozatlan tartamú büntetésnek, ugyanis az elítélt szabadrálra helyezése a végrehajtási szervektől, hatóságoktól függ.⁸⁸

A Büntetőjogi Kodifikáció 2006/1. számában Dr. Ligeti Katalin rávilágít, hogy bár az életfogytig tartó szabadságvesztés határozott büntetés, határozatlansági mozzanata mégis, hogy az elítélt élete végéig is tarthat.⁸⁹

⁸⁶ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 388. oldal

⁸⁷ 2012. évi C. törvény 80. § (1)

⁸⁸ Majláth György Tudományos Pályázat Ezt egy életen át kell játszani - és még azon is túl 11. oldal

⁸⁹ Dr. Ligeti Katalin Az új büntető törvénykönyv általános részének koncepciója Büntetőjogi kodifikáció, 2006. 1. szám 29. oldal

A szabadságvesztés végrehajtási fokozatával kapcsolatban a 2012. évi C. törvény 35., 37., 41. §-ai rendelkeznek.

A Btk. 35. § (1) értelmében, ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, annak végrehajtását fogházban, börtönben vagy fegyházban rendeli végrehajtani.

A 37. § (1) kimondja, hogy a szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata fogház, ha azt vétség miatt szabták ki, kivéve, ha az elítélt visszaeső. Ugyanezen paragrafus (2) bekezdése szerint a szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata börtön, ha azt büntett miatt szabták ki, vagy vétség miatt szabták ki, és az elítélt visszaeső. A 37. § (3) meghatározza, hogy szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata fegyház, ha a háromévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést a XIII., a XIV. vagy a XXIV. fejezetben meghatározott bűncselekmény, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető katonai bűncselekmény, terrorcselekmény, terrorizmus finanszírozása, jármű hatalomba kerítése, bűnszervezetben részvétel, robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés, lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés, nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés, haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés, kettős felhasználású termékkel visszaélés, emberölés, kábítószer-kereskedelem, kábítószer birtoklása, emberrablás, emberkereskedelem, szexuális erőszak, közveszély okozása, nemzetközi gazdasági tilalom megszegése vagy rablás súlyosabban minősülő esetei miatt szabták ki, vagy a szabadságvesztés kétévi vagy ennél hosszabb tartamú, többszörös visszaeső vagy a bűncselekményt bűnszervezetben követte el.

A 41. § (2) értelmében az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtási fokozata fegyház.⁹⁰

5. Az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása

A 2012. évi C. törvény rendelkezése értelmében tehát az életfogytig tartó szabadságvesztést a legszigorúbb végrehajtási fokozatban, fegyház fokozatban kell végrehajtani.

⁹⁰ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019. 372-374. oldal

A büntetés-végrehajtás hazai intézményrendszerében az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték jelenleg 17 fegyház fokozatú büntetés-végrehajtási intézetben töltik büntetésüket. A TÉSZ-re ítélt férfiak a Szegedi-, Sátoraljaújhelyi-, Budapesti-, Sopronköhidai Fegyház és Börtönben és a Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézetbe kerülnek. A nőket Kalocsán és Tiszalökön helyezik el.

A szabadságvesztés egyes fokozataiban eltérően alakul a fogvatartott külvilágtól történő elkülönítése, a büntetés-végrehajtási intézeten belüli mozgása, életrendje, őrzése, felügyelete és ellenőrzése, jutalmazása és fenyítése, a személyes szükségleteire fordítható összeg, valamint a reintegrációs programokban történő részvétele is.

Mivel a szabadságvesztés legszigorúbb végrehajtási fokozata a fegyház, az ide kerülő elítélt életrendje részleteiben is meghatározott, állandó irányítás és ellenőrzés alatt áll. Eltávozása csupán kivételesen engedélyezhető, a tényleges életfogytiglanra ítélt elítélt számára pedig kivételes esetben sem. A biztonsági és rezsimkategóriába sorolása alapján eltérően alakul a büntetés-végrehajtási intézeten belül a számára kijelölt helyen történő mozgása, a magánál tartható tárgyak köre, a zárka ajtajának nappali nyitva tartása, kulturális és sportprogramokon való részvétele, a kapcsolattartás gyakorisága és tartama, a személyes szükségleteire fordítható összeg mértéke.⁹¹

A biztonsági kockázati besorolás és a rezsimrendszer az egyéniesítést szolgálják. Előbbi esetében magas, közepes, alacsony szintű besorolást, a rezsimrendszer tekintetében pedig szigorú, általános és enyhébb rezsimet különböztetünk meg.

Említést kell tennünk a sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részlegek közül az úgynevezett hosszúidős speciális részlegről (a továbbiakban: HSR), mely részlegen azok az életfogytig tartó, vagy legalább 15 évi szabadságvesztésre ítélték helyezhetők el, akiknek a magatartása, az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, együttműködési készsége, valamint egyéni biztonsági kockázatelemzése indokolja. A HSR biztosítja a sajátos, biztonsági követelményeknek megfelelő úgynevezett „lakóbörtönben” történő elhelyezést, személyre szabott kezeléssel. A végrehajtási fokozatra vonatkozó szabályok HSR alkalmazása esetén igazodnak annak végrehajtás rendjéhez, tehát a HSR speciális szabályai elsődlegesek. Az elítélt állandó őrzés és felügyelet alatt áll, az intézet területén csak engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkáját zárva kell tartani és abban indokolt esetben belső biztonsági rács is alkalmazható.

⁹¹ Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017. 104-105. oldal

Az elítéltek magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható. A motiválásuk érdekében azonban a HSR-en belüli munkavégzésre, egyéni lelki gondozás igénybevételére, önképzésre van lehetőségük. Emellett szintén a motiválás érdekében biztosított kedvezmény, hogy a számukra törvényben biztosított kapcsolattartás gyakorisága növelhető.⁹²

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön falai között mind életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt, mind pedig tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt elkövetők is töltik büntetésüket. Utóbbi elítélti kör esetében elmondható, hogy a velük való foglalkozás abból adódóan is sajátos, mert esetükben nincs cél, felhajtó erő, amely a jó magaviseletre motiválná őket. Nincs, ami együttműködési hajlandóságukat növelné a végrehajtás során. Mivel nincs vesztenivalójuk, a fogvatartó személyzet számára nehéz a kezelésük. Valamennyi büntetés-végrehajtási intézet arra törekszik, hogy a legspártaibb körülmények között, a legszigorúbb ellenőrzés mellett kezelje a TЭСZ-eseket. A fogvatartottak ennek okán egy „negyedik végrehajtási rezsimbe” kerülnek büntetésük megkezdésének pillanatától egészen a halálukig. Az országban elsőként a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben állították fel a különleges biztonsági körletet (rövidítve KBK), mint speciális rezsimet. A TЭСZ-es fogvatartottakat ezen a fizikailag is teljesen zárt részlegen helyezik el. A jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően az egyéb fogvatartottak ideiglenes elhelyezésére is van itt lehetőség, amennyiben a magatartásuk ezt indokolja, vagy életének, testi épségének védelme másképp nem biztosítható.⁹³

Az 1994-ben átadott KBK az intézet legfelső szintjén helyezkedik el, valamint itt találhatóak a fegyházas zárkák is. A körleten kilenc egyszemélyes zárka található, melyből az egyik használaton kívül van, mert annak ablaka egy légaknára néz, így a minimális természetes fény sem biztosított. A többi zárka – egy kivételével – egyezően került kialakításra, a jogszabályi előírásoknak és az OP-intézkedésben meghatározottaknak megfelelően. Ebből következően minden elem rögzített és törésbiztos a zárkákban. A zárkában zuhanyzó van elhelyezve, azonban az nem használható korlátlanul, hanem a felügyelet által szabályozott módon, hetente kétszer van rá lehetőség. A zárka ablakán kilátásgátló van elhelyezve.

⁹² Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017. 115-117. oldal

⁹³ Antal Szilvia- Nagy László Tibor- Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata Kriminológiai Tanulmányok 46. Budapest 2009. 61-62. oldal

Látogató fogadására erre a célra elkülönített külön biztonsági fülkékben kerülhet sor, amelyek a KBK körletrészen kívül találhatóak. A körletet rendszeresen látogatja pszichológus. Sportolásra egy zárt terem használható, melyet a KBK-n elhelyezettek egyedül vehetnek igénybe. A szabad levegőn tartózkodásra külön, a körleten belüli terület áll rendelkezésre.⁹⁴

7. ábra: Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön

6. A végrehajtási kegyelemre vonatkozó jogszabályi rendelkezések

6.1. Az általános kegyelmi eljárás

Az Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdés g) pontja rögzíti, hogy az egyéni kegyelmezés jogát a köztársasági elnök gyakorolja.⁹⁵

A büntetőeljárás szakaszaira tekintettel megkülönböztetjük az eljárási, a végrehajtási, valamint a büntetett előlélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesítést eredményező kegyelmet.⁹⁶

A végrehajtási kegyelemmel kapcsolatosan a 2015. január 1-jén hatályba lépett 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) rendelkezik. A Bv. tv. 45. § (1) értelmében

⁹⁴ A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben tett látogatásról 2006. december 11-13. 2-6. oldal

⁹⁵ Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdés g) pont

⁹⁶ Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017. 216. oldal

kegyelem iránti előterjesztést - hivatalból vagy kérelemre - a még végre nem hajtott büntetés, a próbára bocsátás, a jóvátételi munka és a javítóintézeti nevelés elengedésére vagy mérséklésére, illetve a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alóli mentesítésre az igazságügyért felelős miniszter tehet a köztársasági elnökhöz.⁹⁷

Egyéb, az előzőekben fel nem sorolt intézkedés mérséklése vagy elengedése, valamint a már végrehajtott büntetés vagy intézkedés utólagos elengedése iránt, illetve, ha a mentesülés a bíróság határozata vagy a törvény alapján már beállt, kegyelmi kérelem nem nyújtható be, kegyelmi eljárás hivatalból nem kezdeményezhető. A kegyelmi kérelem benyújtására az elítélt, a védő, az elítélt törvényes képviselője, valamint az elítélt hozzátartozója jogosult. Hivatalból a kegyelmi eljárást az elsőfokon eljáró bíróság útján kegyelmi kezdeményezéssel indíthatja meg a büntetés-végrehajtási bíró. Ilyen úton nincs helye a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alóli mentesítésre.

A még végre nem hajtott büntetés és az (1) bekezdés szerinti intézkedés elengedése vagy mérséklése, illetve a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alóli mentesítés iránt a kegyelmi kérelmet az elsőfokon eljáró bíróságnál kell benyújtani.⁹⁸

Az elsőfokon eljáró bíróság tanácsának elnöke a kegyelmi eljárás során beszerzi az elítélt mindazon személyes adatait, amelyek a kegyelmi eljárás érdemi elbírálásához szükségesek. Ebbe a körbe sorolható dokumentumok az elítéltről készült környezettanulmány, fogva lévő elítélt esetén a bv. intézet vagy a javítóintézet értékelő véleménye és az elítélt életvitelével összefüggő nyilvános adatokról készített rendőrségi jelentés is.⁹⁹

A bíróság a kegyelmi kérelmet, a büntetőügy részirataival együtt – mint például a vádiratot, a büntetést kiszabó vagy intézkedést elrendelő határozatot, orvosi iratokat, orvos-szakértői véleményeket, stb. – a beérkezést követően soron kívül, de legfeljebb harminc napon belül felterjeszti a 11/2014. (XII.13.) IM rendelet 34. melléklete szerinti, kitöltött kegyelmi felterjesztőlappal az igazságügyért felelős miniszterhez aki javaslatával továbbítja a kérelmet a köztársasági elnökhöz. A kegyelmi határozat ellenjegyzését követően a döntést az elsőfokon eljáró bíróság kézbesíti az elítéltnak és a kérelmezőnek.

⁹⁷ 2013. évi CCXL. törvény 45.§ (1)

⁹⁸ 2013. évi CCXL. törvény 45.§ (2) – (5)

⁹⁹ 2013. évi CCXL. törvény 45.§ (6)

A kegyelmi eljárás során a köztársasági elnök által hozott határozattal szemben jogorvoslatnak, felülvizsgálatnak nincs helye, annak azonban nincs akadálya, hogy a kérelmező újabb kegyelmi kérelmet terjesszen elő, természetesen a fent meghatározottak szerint.¹⁰⁰

6.2. A kötelező kegyelmi eljárás

Az 2014. évi LXXII. törvény 109. §-a beiktatta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárását.

A Bv.tv. 46/A. §-a rögzíti, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt esetben hivatalból kegyelmi eljárást kell lefolytatni, feltéve, ha az elítélt nyilatkozik és ehhez hozzájárul. Az elítéltet fogva tartó büntetés-végrehajtási intézet a kötelező kegyelmi eljárás megindítása érdekében akkor értesíti az igazságügyért felelős minisztert, ha az elítélt a szabadságvesztésből negyven évet letöltött. Az igazságügyért felelős miniszter a büntetés-végrehajtási intézet értesítésének beérkezésétől számított hatvan napon belül köteles az eljárást lefolytatni. Beszerzi a döntéshozatalhoz szükséges személyes adatokat és a megvizsgálandó iratokat, továbbá értesíti a Kúria elnökét, aki az értesítést követően haladéktalanul intézkedik az öttagú Kegyelemi Bizottság kijelölése iránt.¹⁰¹

A kegyelmi bizottság szerepe az igazságügyért felelős minisztertől és a köztársasági elnöktől független vélemények megjelenítése. A testület öt tagját büntető ügyekben eljáró bírók közül a Kúria elnöke jelöli ki.¹⁰²

A Kegyelemi Bizottság az iratok beérkezésétől számított kilencven napon belül megvizsgálja az elítélt büntetés-végrehajtás alatt tanúsított magatartását, személyi és családi körülményeit, egészségi állapotát, törvénytisztelő életmód folytatására alkalmas-e, valamint, hogy a büntetés célja elérhető-e további szabadságelvonás nélkül is.

¹⁰⁰ Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017. 217-218. oldal

¹⁰¹ Miskolci Jogi Szemle, XIV. évfolyam 2019 2. különszám 1. kötet, Czine Ágnes: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés-végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény? 153. oldal

¹⁰² Jogi Fórum Kötelező kegyelmi eljárás a tényleges életfogytiglanra ítéltnek – Több ponton módosult a 2013. évi büntetés-végrehajtási kódex 2014.11.18.

Az eljárás fontos eleme az elítélt személyes meghallgatása, amennyiben szükséges, szakértő bevonására is lehetőség van. A vizsgálati eljárás indokolt állásfoglalással zárul, amelyet a Bizottság az iratokkal együtt megküld az igazságügyért felelős miniszternek, aki 15 napon belül elkészíti a felterjesztését a köztársasági elnöknek.¹⁰³

A bizottsági indokolt vélemény köti az igazságügyi minisztert, de nem köti a köztársasági elnököt. Az igazságügyi tárca vezetője az államfőhöz változtatás nélkül továbbítja a kegyelmi bizottság javaslatát. A köztársasági elnök ez alapján szabadon mérlegelheti a kegyelem megadását.¹⁰⁴

Amennyiben a köztársasági elnök kegyelmet gyakorol, a kegyelmi döntést az elsőfokon eljáró bíróság tanácsának elnöke kézbesíti az elítéltnak és a kegyelmi kérelem előterjesztőjének. Amennyiben elítélt nem részesült kegyelemben, a kötelező kegyelmi eljárást két év elteltével meg kell ismételni.¹⁰⁵

6.3. Kegyelmi statisztikai adatok

Az Igazságügyi Minisztérium által közölt kegyelmi statisztika szerint az igazságügyért felelős miniszter felterjesztése alapján az elmúlt 10 évben hozott kegyelmi döntések változatosan alakultak. 2013-ban az igazságügyi miniszter összesen 988 kegyelmi kérelmet terjesztett fel, melyből 976 elutasításra került, tehát mindössze az összes kérelem 1,21 %-a, 12 fő részesült kegyelemben. 2014-ben, 2018-ban és 2019-ben még alacsonyabb volt a kegyelemben részesültek aránya az összes döntéshez viszonyítva. 2014-ben 753 kérelemből 4 fő esetében, 2018-ban 456 kérelemből szintén 4 fő esetében, 2019-ben pedig 508 kérelemből 8 fő esetében gyakorolt kegyelmet a köztársasági elnök. 2015-2016-ban kisebb emelkedést mutatott az arány, 2015-ben 816 főből 24 fő, 2016-ban pedig 495 főből 22 elítélt részesült kegyelemben. Előbbi év esetében a kegyelemben részesültek aránya az összes döntéshez viszonyítva így 2,94 %, míg utóbbi év tekintetében pedig 4,44 % volt.

¹⁰³ Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017. 228-229. oldal

¹⁰⁴ Jogi Fórum Kötelező kegyelmi eljárás a tényleges életfogytiglanra ítéltnek – Több ponton módosult a 2013. évi büntetés-végrehajtási kódex 2014.11.18.

¹⁰⁵ Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017. 229. oldal

A magasabb arány oka, hogy az előző évekhez viszonyítva alacsonyabb volt az összes felterjesztett kérelmek száma, s ebből viszonylag nagyszámú pozitív döntés született. 2020., 2021., 2022. vonatkozásában, amennyiben a kegyelemben részesítettek számát nézzük, viszonylag kiegyenlített a helyzet. 2020-ban 13 fő, 2021-ben 15 fő, 2022-ben pedig 17 fő részesült kegyelemben. Az összes döntéshez viszonyítva a kegyelemben részesültek aránya ezen évek közül 2022-ben volt a legmagasabb, 4,63 %. 2023. kiugró tendenciát mutat a kegyelemben részesültek összes döntéshez viszonyított aránya tekintetében, hiszen ez 8,97 % lett. A felterjesztett 446 kérelemből 40 elítélt esetében döntött úgy a köztársasági elnök, hogy érdemesek a kegyelemre. A 8,97 %-os magas arányt magyarázza, hogy a vizsgált időszak első évében, azaz 2013-ban felterjesztett kérelmek számához viszonyítva a 2023-ban kegyelmet kérők száma majdhogynem felére csökkent, a 2013. évinek csupán 45,14 %-a. A fenti adatokból látható, hogy 2013 - 2023. között összesen 6406 kegyelmi kérelmet terjesztett fel az igazságügyi miniszter, ebből 6236 kérelem elutasításra került, 170 kérelem esetében kegyelmezett a köztársasági elnök. Az elutasítás aránya több mint 97 %, a kegyelemben részesültek aránya csupán 2,65 % a 10 éves időszakban.¹⁰⁶

A kegyelmi eljárás kapcsán fontos megjegyezni, hogy a köztársasági elnök döntését megalapozó feltételek nincsenek jogszabályi szinten taxatíve rögzítve. Az eljárás nem minősül igazságszolgáltatási tevékenységnek. A korábbiakban említett, a Kegyelemi Bizottság vizsgálata során elemzett kérdéskörök alapján csupán sejthető, hogy a köztársasági elnök milyen érvek mentén részesíthet kegyelemben egy elítéltet. Ilyen lehet például egy súlyos, gyógyíthatatlan betegség vagy esetleg a szellemi leépülés olyan foka, amely hatására a társadalomra veszélyesség megszűnik. Ugyanígy az elítélt családi körülményeiben bekövetkező olyan kedvezőtlen változás (pl. családtag tartós betegsége, egészségromlása) is alapul szolgálhat, amely hatására az elítéltre a kinti életben szüksége lehet a családjának, a végrehajtás során tanúsított magaviselete alapján pedig ez aggályok nélkül biztosítható. Olyan körülmények ezek, amelyek az ítélelhozatalkor nem voltak ismertek. Mivel a köztársasági elnöknek döntésére vonatkozóan nincs indokolási kötelezettsége, a társadalom számára ezek az indokok ismeretlenek maradnak.

¹⁰⁶ <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/kegyelmi-ugyek>

7. A végrehajtásra vonatkozó statisztikai adatok, börtönhelyzet Magyarországon

A KSH - Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága forrásából származó - adatai szerint 2022-ben a jogerősen elítéltek száma 55 407 fő volt, ebből felnőttkorú 53 219 fő, fiatalok 2 188 fő, nő 7 594 fő. ¹⁰⁷

A büntetés-végrehajtási intézetekben lévőek száma ugyanezen évben 19 374 fő volt, ebből férfi 17 930 fő, nő 1 417 fő. 2022-ben tehát az összes büntetés-végrehajtási intézetben lévőek közül kegyelmet kérők száma alig éri el a 2 %-ot. 367 fő kegyelmi kérelmét terjesztették elő, ami büntetés-végrehajtási intézetben lévőek számának 1,89 %-a. A számok tükrében azt is láthatjuk, hogy 2022-ben az összes büntetés-végrehajtási intézetben lévőek 7,31 %-a nő, tehát a férfiak jelentősen nagyobb számban követnek el olyan bűncselekményt, amely miatt a büntetés-végrehajtási intézet falai közé kényszerülnek. 2013 - 2017. között az összes büntetés-végrehajtási intézetben lévőek száma viszonylag stagnált, 17 ezer fő fölött volt, az időszak utolsó 3 évében a 2013. évi számhoz képest 400-500 fővel csökkent. 2018-2020. között kb. 1000 fős csökkenés megfigyelhető. A szám 2021-ben 18 623 főre emelkedett, majd 2022-re elérte az európai országok között kiugróan magasnak minősülő 19 374 főt. ¹⁰⁸

A börtönbüntetések számának 100 lakosra vetített aránya tekintetében az európai országok közül 2021-ben csak Törökország előzte meg hazánkat. Magyarország után Lengyelország, Szlovákia, Litvánia, Csehország, Albánia tartozik a sereghajtó országok körébe. ¹⁰⁹

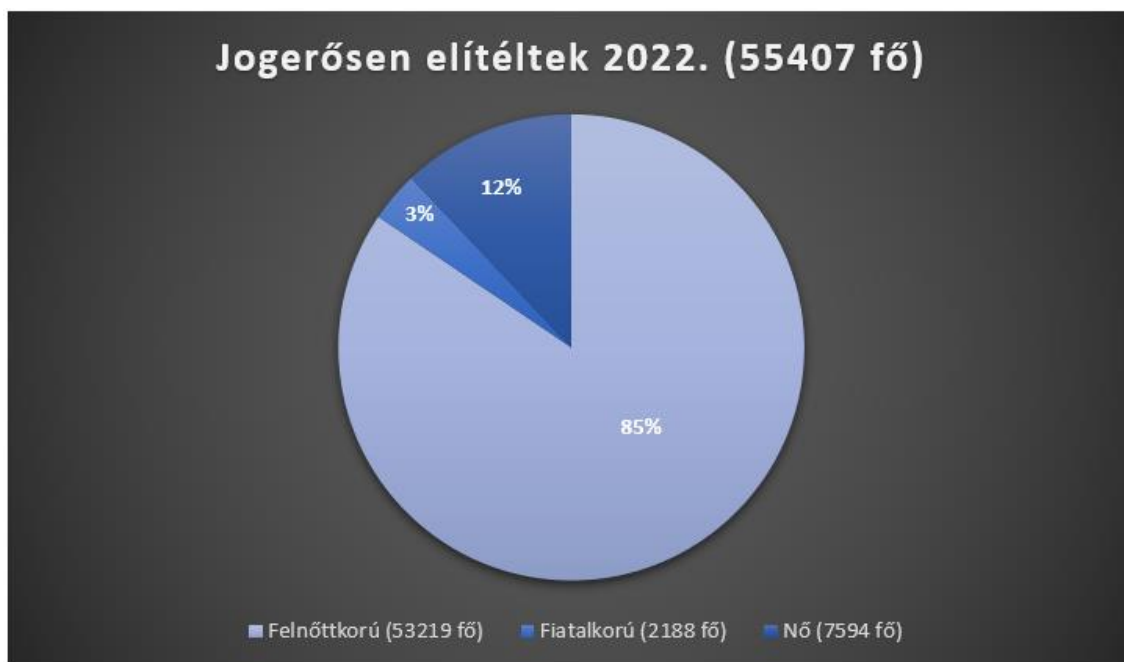
A 2022-es aggasztó növekedés hatására, miszerint 2022. december 31. napján több mint 19 ezren voltak hazánkban börtönben, aznap 107 százalékos telítettséggel működött a börtönrendszer. ¹¹⁰

¹⁰⁷ https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0006.html

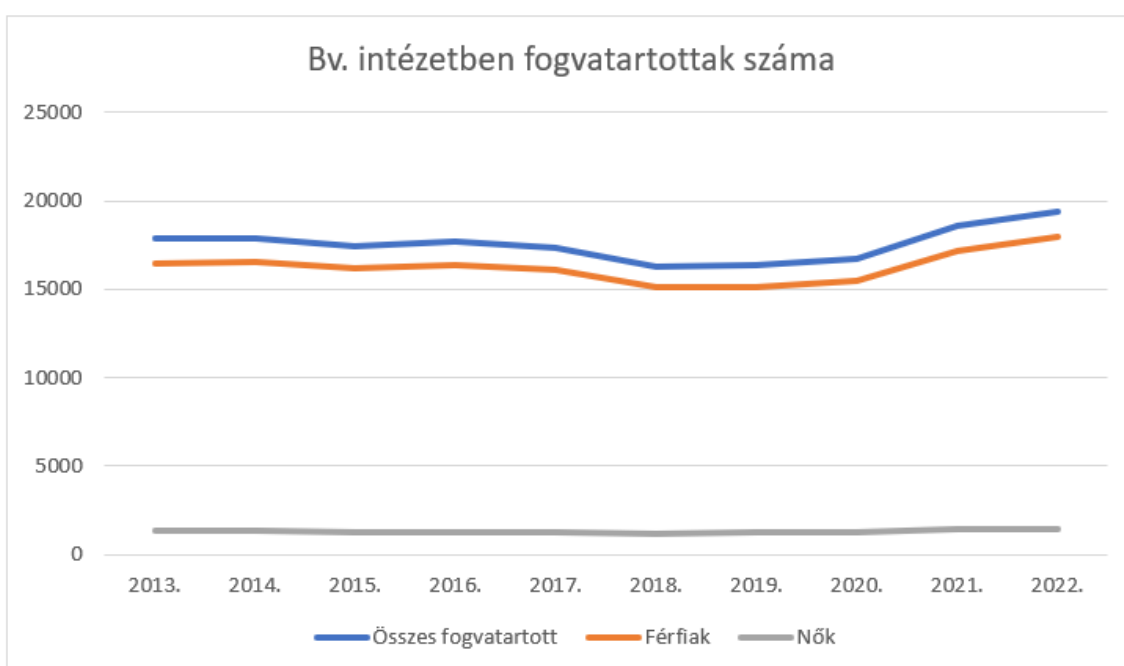
¹⁰⁸ https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0007.html

¹⁰⁹ Kende Ágnes: Magyarország, a rabok országa 2023.06.16. <https://qubit.hu/2023/06/16/magyarorszag-a-rabok-orszaga>

¹¹⁰ Magyar Helsinki Bizottság: Az elmúlt 33 évben nem voltak ennyien börtönben Magyarországon 2023. március 2. <https://helsinki.hu/az-elmult-33-evben-nem-voltak-ennyien-bortonben-magyarorszagon/>

8. ábra: saját ábra

9. ábra: saját ábra

A KSH – Belügyminisztérium, Legfőbb Ügyészség forrásából származó - adatai szerint 2022-ben a regisztrált bűncselekmények az alábbiak szerint alakultak:

Regisztrált bűncselekmények 2022.	
Bűncselekmény	Száma (eset)
Emberölés (szándékos, befejezett)	89
Testi sértés	6901
Kábítószeres bűncselekmények	7907
Közúti baleset okozása	3044
Járművezetés ittas/bódult állapotban	12407
Hivatalos személy és közfeladatot ellátó személy elleni erőszak	904
Garázdaság	8812
Lopás	46833
Rongálás	6603
Sikkasztás	1582
Csalás	16747

111

Az adatokból látható, hogy Magyarországon hosszú évek óta (jellemzően a rendszerváltást követően) még mindig magas a vagyon elleni bűncselekmények száma. Ezek közül is leggyakrabban a lopás és a csalás fordul elő. Ennek oka abban keresendő, hogy a bűnügyi statisztikák tükrözik a mindenkori társadalmi helyzetet, napjainkban pedig egyre nagyobb réteg sajnós a bűnözéstől várja életszínvonala javulását.

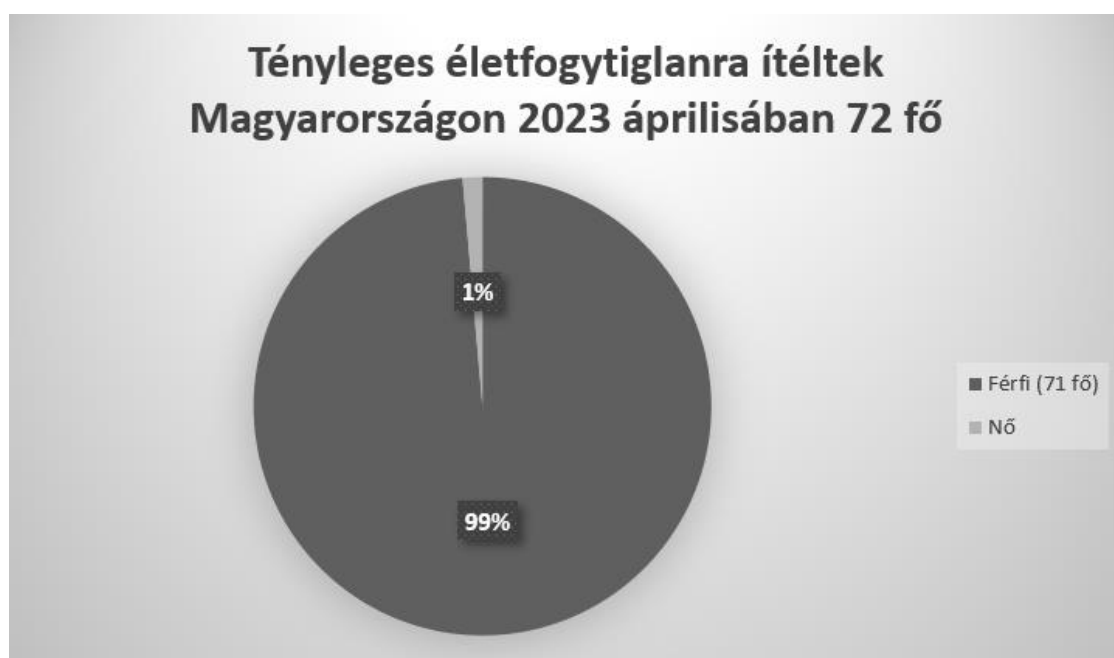
A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának 2023. áprilisi adatai alapján életfogytig tartó szabadságvesztés büntetését 450 fő töltötte a hazai börtönökben, melyből 427 fő férfi, 23 fő nő. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltők száma ebből 72 fő, melyből 71 fő férfi és 1 fő nő. Az elmúlt évhez viszonyítva a TÉSZ-esek száma nem emelkedett annak ellenére, hogy a bevezetése óta a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték száma évről-évre dinamikusán nőtt. 1999-ben még csak egyetlen ilyen elítélt volt Magyarországon, 2005-ben 10 fő, 2012-ben 25 fő, 2014-ben már 49 fő, 2019-ben pedig 57 fő. A 2023-as adat alapján az emelkedő tendencia azonban továbbra is megfigyelhető. ¹¹²

¹¹¹ https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html

¹¹² Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

10. ábra: saját ábra

11. ábra: saját ábra

12. ábra: saját ábra

A számok tükrében egyértelművé válik, hogy Kiszely Pál 2013-ban, a korábbi bírósági gyakorlatra és az elkövetett bűncselekmények tárgyi súlyára alapozott megállapítása, miszerint a TÉSZ-re ítétek száma néhány év múlva elérheti az 50 főt is, már az azt követő évben beigazolódott.¹¹³

A fogvatartottak számának ilyen mértékű emelkedése a büntetés-végrehajtási intézetek telítettségét eredményezte. Ennek megoldására a Kormány az előző években különböző intézkedéseket tett.

A férőhelybővítési projektnek köszönhetően több ezer új férőhely létesült a magyar börtönökben. Az igazi áttörésre 2020-ban került sor, amikor 100 % alá csökkent a telítettség mutató (2013-ban 146%-os volt a telítettség). 2019-ben Kiskunhalason került sor egy új építésű börtön átadására, 2020-ban pedig új objektumok használatba vétele valósulhatott meg tíz meglévő börtönben. A kor biztonsági kihívásainak, a jog- és a szakszerű fogvatartás minden követelményének megfelelő részlegek építési munkáinak döntő többségét fogvatartottak végezték. Berettyóújfaluban 2020 őszén készült el a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központja.

¹¹³ Börtönügyi Szemle 2013/1. Kiszely Pál: Merre tovább magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben 51-52. oldal

A 194 ágygal rendelkező intézmény országos szinten biztosítja a fogvatartottak kórházi egészségügyi ellátását, magas szinten kielégítve a hosszú távú ápolás, a járóbeteg szakellátás és az őrzés feltételeit.¹¹⁴

Jelenleg egy 1500 fő befogadására képes, kiemelt biztonságú új börtön épül Csengeren.

13. ábra: Az épülő börtön Csengeren

A börtönök zsúfoltságának csökkentése kapcsán említést kell még tennünk a 2014-ben bevezetett reintegrációs őrizetről, melynek lényege, hogy ha korlátozottan is, de az elítéltek visszanyerik a szabadságukat.

A jogintézmény büntetőpolitikai célja, hogy csökkentse a szükségtelen szabadságelvonnások számát, eredményesen szolgálja a bűnelkövetők sikeres társadalmi visszailleszkedését, biztosítva közben a polgárok igazságszolgáltatásba vetett hitét, általános biztonságérzetét. Az elítéltek kizárólag a büntetés-végrehajtási bíró által kijelölt házba, megjelölt lakásba távozhatnak, amelyet csak szigorúan meghatározott esetekben (pl. munkavégzés, gyógykezelés, a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása, oktatás, képzés), a meghatározott időben, az úti cél meghatározása mellett hagyhatnak el.

¹¹⁴ Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/4246>

A reintegrációs őrizet elektronikus távfelügyeleti eszköz segítségével valósul meg, mely biztosítja, hogy amennyiben az elítélt a kijelölt tartózkodási helyet és mozgási területet elhagyja, az riasztás formájában azonnal a hatóságok tudomására jusson. Alkalmazására csak akkor van lehetőség, ha a szabadságvesztés céljának megvalósulása ilyen módon is biztosítható, az elítélt vállalja, gondatlan bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre. Amennyiben szándékos bűncselekmény elkövetése miatt ítélték el, akkor az nem személy elleni erőszakos bűncselekmény volt, első ízben ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre vagy visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő és öt évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztést tölt. Időtartama gondatlan bűncselekmény elkövetése esetén legfeljebb egy év, egyéb esetben legfeljebb tíz hónap.¹¹⁵

8. Nemzetközi jogi dokumentumok

Az életfogytig tartó szabadságvesztés vonatkozásában több nemzetközi jogi dokumentum is ajánlásokat fogalmazott meg.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1976-ban kiadott ajánlása rögzíti, hogy minden elítélt számára biztosítani kell a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a vizsgálatát. Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében a vizsgálatot első ízben a fogvatartás kezdetétől számított 8-14 éven belül kell lefolytatni és ezt követően meghatározott időközönként meg is kell ismételni.¹¹⁶

A Miniszteri Bizottság 2003 (22) számú ajánlása tartalmazza, hogy a feltételes szabadon bocsátás lehetőségét az életfogytig tartó szabadságvesztéssel sújtottak esetében is biztosítani kell. Az elítélt már a büntetése megkezdésekor tisztában legyen azzal, hogy mikor és milyen feltételek teljesülése esetén szabadulhat.¹¹⁷

A Miniszteri Bizottság 2003 (23) számú ajánlása az életfogytig tartó és a hosszú tartamú szabadságvesztést töltő elítéltekkel való bánásmód alapelveit, követelményeit fogalmazta meg.¹¹⁸

¹¹⁵ Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017. 231 - 233. oldal

¹¹⁶ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (76) 2 sz. Ajánlás a hosszú távra elítéltekkel való bánásmódról

¹¹⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R/2003/22. sz. Ajánlás a feltételes szabadon bocsátásról

¹¹⁸ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R/2003/23. sz. Ajánlás az életfogytiglanra ítélt és más hosszú büntetést töltő fogvatartottaknak a börtönigazgatóságok általi kezeléséről

A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának 77. cikk 1. (b) pontja a bűncselekmény különösen nagy súlyára, valamint az elkövető egyedi körülményeire tekintettel alkalmazható büntetésként nevesíti az életfogytig tartó szabadságvesztést. Rögzíti azonban azt, hogy 25 év letöltése után a kiszabott életfogytig tartó büntetést szükséges felülvizsgálni.¹¹⁹

Az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett Gyermek Jogairól szóló ENSZ egyezmény megfogalmazza, hogy a gyermekeket nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Tizenhét éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést nem lehet alkalmazni. A gyermekeket törvénytelenül vagy önkényesen nem lehet a szabadságától megfosztani. Őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként alkalmazható, a lehető legrövidebb időtartammal.¹²⁰

Az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó nemzetközi szintű rendelkezések kapcsán ki kell térnünk a Német Szövetségi Alkotmánybíróság 1977. június 21. napján kelt, az emberölés miatt kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányosságát elemző határozatára. Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés alkotmányosságának megítélése során különös jelentőséget tulajdonított a jogállamiság elvének, amely megköveteli, hogy az elítéltnak konkrét és alapvetően realizálható esélye legyen arra, hogy egy későbbi időpontban visszanyerhesse szabadságát. A német Alkotmánybíróság álláspontja szerint, ha erre nincs lehetőség, akkor az életfogytig tartó szabadságvesztés az emberi méltóság lényeges tartalmát sérti, mert az elítéltnak fel kell adnia azon reményét, hogy szabadságát valaha is visszanyerheti. Az emberi méltóság szempontjából az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésből való szabadulás vonatkozásában a kegyelem intézménye az alkotmányos követelmények teljesítéséhez önmagában nem elegendő. Lényegét tekintve azonos alapjogi jogértelmezést fogadott el az olasz alkotmány 27. cikke (3) bekezdésének értelmezésével az olasz Alkotmánybíróság az 1974. november 22. napján meghozott döntésében.¹²¹

¹¹⁹ Nemzetközi Büntetőbíróság 1998. július 17. napján az Egyesült Nemzetek Rómában megtartott Diplomáciai Konferenciáján elfogadott Statútuma

¹²⁰ 1991. évi LXIV. törvény 37. cikk a), b)

¹²¹ BVerfGE 45, 187.

A német Alkotmánybíróság érvelése minden bizonnyal megállja a helyét a magyar Alaptörvény alkalmazása során is. A magyar Alkotmánybíróság szerint a köztársasági elnök az egyéni kegyelem gyakorlásakor az állami büntető igényről mond le.¹²²

A nemzetközi jog általában, de az egyes nemzetközi szerződések közvetlenül se nem tilalmazzák az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabását, se nem bátorítanak ilyen büntetés alkalmazására.¹²³

Az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 7. cikke tartalmazza, hogy nem lehet senkit kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, illetve valamennyi részes állam biztosítja minden személy számára az egyezségokmányban elismert jogokat.¹²⁴

Az Európai Unió Alapjogi Chartája szintén tartalmazza a kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát a 4. cikkben.¹²⁵

Végül a Bűnügyi Problémák Európai Bizottsága XXV. albizottságának Általános Jelentését, mint jelentős jogforrást kell megemlítenünk. A dokumentum az államok közös jogi kultúrájának a részének tekintendő, így figyelmen kívül hagyása nem jogsértés, de nem tanácsos a tagállamok részéről. A Jelentés 77. cikke tartalmazza, hogy valakit életfogytig bebörtönözni a szabadulás reménye nélkül embertelen büntetés, továbbá senkit sem szabad megfosztani a szabadulás reményétől.¹²⁶

*„Mikor érezheted önmagadat rabnak?
Ha a boldog percek nélküled szaladnak?
Mikor más mondja meg, hogy hol van a helyed,
mikor az életben örömed nem leled.
Monoton rabságban töltöd el a napod,
s amit nem szeretnél, mindig csak azt kapod.
Amikor sorsodat szívtelenül írnák,
amikor megássák a vágyaidnak sírját.
Azt teszed, amit más neked meghatároz,
s naponta közelebb kerülsz a halárhoz.”*

(részlet Aranyosi Ervin: Szabadság, vagy rabság c. verséből)

¹²² 39/1991. (VII. 3.) AB határozat, ABH 1991, 164.

¹²³ Európai Unió Alapjogi Chartája 4. cikk

¹²⁴ ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 2. cikk

¹²⁵ Bán Tamás: A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi egyezmények in. Fundamentum 1998. 4. szám 121. oldal

¹²⁶ Mailáth György Tudományos Pályázat Gönczi Gergely: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése érvek, ellenérvek 2014. 14. oldal

9. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó esetjoga

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) 1959-ben hozta létre a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróságát (a továbbiakban: EJEB), melynek feladata az EJEE kapcsán felmerült jogviták eldöntése, a joganyag gondozás és publikálása.¹²⁷

Az emberi jogok hatékony nemzetközi védelmét biztosító EJEE I. fejezet 3. cikke akként rendelkezik, hogy senkit sem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni. Az 5. cikk 1. bekezdése értelmében mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, csak törvényes esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján.¹²⁸

Az Európa Tanács tagországai közül egyáltalán nem létezik életfogytig tartó szabadságvesztés Andorrában, Bosznia-Hercegovinában, Horvátországban, Montenegróban, Norvégiában, Portugáliában, San Marinóban, Szerbiában és Spanyolországban. A szabadságvesztés kiszabható leghosszabb tartama ezekben az országokban 21 év (Norvégia) és 45 év (Bosznia - Hercegovina) között mozog. Horvátországban bűnhalmazat esetén 50 év szabadságvesztés is kiszabható. A többi tagország jogi szabályozásának része az életfogytig tartó szabadságvesztés. Ezekben az országokban lehetőség van a kiszabott büntetés meghatározott időt követő felülvizsgálatára. Öt olyan tagország van, amelyben életfogytig tartó szabadságvesztés esetén nincs mód a feltételes szabadságra bocsátásra, ezek Izland, Litvánia, Málta, Hollandia és Ukrajna. Ezekben az országokban elnöki, királyi vagy miniszteri szintű kegyelemért lehet folyamodni. Izlandon ugyan létezik életfogytig tartó szabadságvesztés, de még sosem szabták ki.¹²⁹

Az Emberi Jogok Európai Bírósága több ítéletében is foglalkozott az életfogytig tartó szabadságvesztés kérdéseivel. Noha sűrűn hangoztatott kritika, hogy e bíróságnak sokszor a hasonló ügyben hozott döntései sem következetesek, itt az elvi kérdéseket illetően mégis évek óta azonos módon foglaltak állást.¹³⁰

¹²⁷ Mailáth György Tudományos Pályázat Gönczi Gergely: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése érvek, ellenérvek 2014. 10. oldal

¹²⁸ Emberi Jogok Európai Egyezménye https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun 7-8. oldal

¹²⁹ Miskolci Jogi Szemle, XIV. évfolyam 2019 2. különszám 1. kötet, Czine Ágnes: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés-végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény? 154. oldal

¹³⁰ Tóth Mihály: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztés lehetséges jövőjéről 2014. szeptember 19. <http://jog.tk.mta.hu/blog/2014/09/életfogytiglan>

Kafkaris ügye Ciprus ellen

A TÉSZA és az EJEE viszonyát illetően az első eset, amelyben az EJEB állást foglalt a Ciprus ellen indult Kafkaris-ügy volt. A kérelmet befogadó kamara érzékelte az ügy jelentőségét, és az egyezmény 30. cikkével összhangban hatáskörét a Nagykamarának adta át.¹³¹

Az ügy előzménye, hogy a kérelmezőt, Kafkarist (valós nevén Panayiotis Agapiou Panayit) a ciprusi legfelsőbb bíróság 1989-ben bűnösnek találta három rendbeli előre kitervelt emberölés büntetében, amelyet bérgyilkosként követett el. Az adott bűncselekményt a hatályos ciprusi Btk. kötelezően kiszabandó életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntette, ami legfeljebb húsz évet jelenthetett. A börtönhatóság által az elítélt részére kiállított, személyes adataira és büntetésére vonatkozó formanyomtatványon a büntetés rovatban az „életfogytiglan” megjelölés szerepelt, a szabadságvesztés tartama rubrikában az „1987. július 17 – 2007. július 16.” bejegyzés, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjaként pedig 2002. július 16. napját jelölték meg.¹³²

A Ciprusi Legfelsőbb Bíróság a börtön szabályzatokat alkotmányellenesnek nyilvánította, megállapítva azt, hogy a büntetés az elítélt élete végéig tart, csak a köztársasági elnök kegyelmével szabadulhat. Ezzel a Kafkaris számára meghatározott feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét utólagosan elvonták. A kérelmében arra hivatkozott, hogy ennek okán a teljes bizonytalanság állapotába került a jövőjére vonatkozóan, ami jelentős stresszel is járt, ezek összessége pedig kimeríti az embertelen, megalázó bánásmód fogalmát. Hivatkozott arra is, hogy a büntetés mérséklésének kizárása megfosztja a reménytől, pedig az elmúlt évtizedekben mindent megtett, hogy kiérdemlje a feltételes szabadságra bocsátást. A bíróság állásfoglalása értelmében az ilyen büntetés mindig hordoz bizonytalan elemeket, s akit tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélnék, számíthat rá, hogy ténylegesen élete végéig börtönben marad. Az EJEE 3. cikke az EJEB döntése alapján nem sérül, ha az állam jogi lehetőséget és tényleges gyakorlatot biztosít annak érdekében, hogy felülvizsgálható legyen az ítélet. A bíróság megállapította, hogy Ciprus ezeknek a követelménynek de jure és de facto is megfelelt.¹³³

¹³¹ Gönczi Gergely: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alapjogi vonatkozásai: alkotmányos büntetőjog és a strasbourgi joggyakorlat, Acta Humana, Emberi jogi közlemények, Új folyam, 2015. 2. 14. oldal.

¹³² Majláth György Tudományos Pályázat Gönczi Gergely: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése, érvek, ellenérvek 2004. 10. oldal

¹³³ Tóth Mihály (2012.): Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben. Jogtudományi Közlöny LXVII.évf.2012/6. 268-273. oldal

Vinter és társai ügye az Egyesült Királyság ellen

Az ügy három, egymástól független brit panaszos kérelmére indult. Ezeket az EJEB Kamarája szoros tárgyi összefüggésük okán összevonta, s azokat együttesen tárgyalta. A kérelmezők annak megállapítását kérték, hogy a rájuk kiszabott TÉSZ az EJEE 3. cikkébe ütközik.¹³⁴

Az első kérelmezőt 2008. februárjában ítélték el felesége meggyilkolásáért, korábban 1996-ban kollégája meggyilkolásáért vonták felelősségre. A második kérelmezőt 1985-ben ítélték el nevelőszüleinek, testvérének és két unokaöccsének meggyilkolásáért. A harmadik kérelmező 1995 szeptembere és decembere között négy embert gyilkolt meg. A kérelmezőket tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, ami azt jelenti, hogy csupán az igazságügyi miniszter méltányossági alapon hozott döntésének köszönhetően kerülhetnek szabadlábra.¹³⁵

Douglas Vinter 2005-ben szabadult, de 2008-ban megölte a feleségét, s ekkor már tényleges életfogytiglani szabadságvesztést szabtak ki rá. Jeremy Bamber a vád szerint előre megfontoltan, nyereségvágyból követte el a gyilkosságot, ezért tényleges életfogytiglanra ítélték, fellebbezéseit elutasították. Peter Moore-t négy homoszexuális férfi meggyilkolásáért ítélték el, fellebbezését szintén elutasították. A hatályos angol szabályok nem engedélyezik, hogy gyilkosságért életfogytiglan kiszabására kerüljön sor. A szabadulás tekintetében három kategória van. Van, aki 15 év után szabadulhat, másoknál a határ 30 év, a legszigorúbb változat a tényleges életfogytiglan. Ez utóbbit akkor szabják ki, ha valaki két vagy több embert ölt meg, és előre megfontoltan cselekedett (mint Bamber), elrabolta az áldozatokat, esetleg szexuális indítékból vagy szadista módon követte el a tettet (ilyen volt Moore esete). Ugyancsak tényleges életfogytiglani börtön jár annak a gyilkosnak, aki 18 évesnél fiatalabb személyt elrabol, szexuális vagy szadista indítékkal ölt meg. Az ítélet abban az esetben is tényleges életfogytiglan, ha az emberölést politikai, vallási vagy ideológiai célból követi el valaki, s ezt szabják ki arra is, akit korábban már elítéltek emberölés miatt (mint Vintert). Elvileg a tényleges életfogytiglani büntetésből is lehet szabadulni, de ennek feltételei nagyon szigorúak.

¹³⁴ Gönczi Gergely: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alapjogi vonatkozásai: alkotmányos büntetőjog és a strasbourgi joggyakorlat, Acta Humana, Emberi jogi közlemények, Új folyam, 2015. 2. 16. oldal.

¹³⁵ Vinter és mások Egyesült Királyság elleni ügye (66.069/09, 130/10, 3.896/10. sz. ügy)

Miniszteri aláírás után az szabadulhat, aki megbénult és ágyban fekvő lett, vagy olyan halálos betegségtől szenved, amely következtében már csak kevés ideje maradt hátra. Fontos követelmény továbbá, hogy minimális legyen az esély, hogy újabb bűncselekményt követ el, s a börtönön kívül megszervezték a kiengedés utáni gondozását, a fogvatartás pedig nagy valószínűséggel megrövidítené az életét. Nem utolsó sorban a hatóságoknak is úgy kell megítélniük, hogy az elítéltnak vagy a családjának nyilvánvalóan javára válik a kiengedés.¹³⁶

Az EJEB a 2013. július 9-én hozott ítéletében megerősítette, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés akkor tekinthető az Egyezmény 3. cikke rendelkezéseivel összhangban állónak, ha a részes állam törvényei biztosítják az elítélt számára a felülvizsgálat lehetőségét. A felülvizsgálat elvégzését az EJEB is első alkalommal 25 év után, majd azt követően periodikusan tartja indokoltnak.¹³⁷

Iorgov ügye Bulgaria ellen

A kérelmezőt az illetékes bíróság 1990-ben halálra ítélte, majd a halálbüntetés eltörlését követően 1999-ben tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre változtatták át büntetését. 2010. szeptember 2-án hozott ítéletében az EJEB megerősítette, hogy ha a nemzeti jog az életfogytig tartó szabadságvesztés megváltoztatása, elengedése, megszüntetése vagy a fogvatartott feltételes szabadságra bocsátása céljából lehetőséget biztosít a felülvizsgálatra, akkor a büntetés – a követendő eljárás nem bírói jellege esetén is – összhangban áll az Egyezmény 3. cikkével.¹³⁸

Törköly ügye Magyarország ellen

A kérelmezőt - mint többszörös visszaesőt - 2005. január 11-én a Bács-Kiskun Megyei Bíróság súlyos testi sértés kísérletéért és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölésért ítélte el.

¹³⁶ HVG 2013/29. szám, Juhász Gábor: Jogsértő a tényleges életfogytiglan 16-17 oldal

¹³⁷ Miskolci Jogi Szemle, XIV. évfolyam 2019 2. különszám 1. kötet, Czine Ágnes: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés-végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény? 155. oldal

¹³⁸ Iorgov (II) v. Bulgaria, 36295/02.

Megállapítást nyert, hogy a kérelmező súlyosan bántalmazta az élettársát, majd három nap múlva, miközben fát gyűjtöttek egy erdőben, ismét ütötte és rúgta, megrugdosta, összekötözte, felakasztotta egy fára, egy fához kötözte, majd elvágta a kötelékeit, arcát és fejét ragasztószalaggal összetekerte, végül legalább kilenc késszúrással megölte. A büntettet feltékenységből követte el. A bíróság a kérelmezőre életfogytig tartó szabadságvesztést szabott ki, azzal, hogy csak 40 év után - 2044. július 25-én - helyezhető feltételes szabadlábra. Előzetes letartóztatásának időtartamát beszámították a büntetésbe. Ítéletének meghozatalakor a bíróság figyelembe vette azt, hogy a kérelmezőt már korábban is elítélték erőszakos bűncselekmények elkövetéséért, valamint, hogy az áldozat az élettársa, egyben két kiskorú gyermekének anyja volt. A Szegedi Ítéltábla 2005. június 16-i határozatában az ítéletet helyben hagyta. A Legfelsőbb Bíróság 2005. szeptember 5-én a kérelmező felülvizsgálati indítványát hivatalból elutasította, 2005. december 15-én perújítási kérelmét is elutasították. A kérelmező az Egyezmény konkrét rendelkezésére való hivatkozás nélkül azt is állította, hogy a kirótt életfogytig tartó szabadságvesztés, melyből feltételes szabadlábra csak 40 év után (75 éves korában) helyezhető, embertelen büntetésnek minősül. 2011. április 5-én hozott elfogadhatósági határozatában az EJEB elutasította a kérelmet arra tekintettel, hogy a kérelmező nem volt megfosztva a szabadulás reményétől. Feltételes szabadságra bocsátását ugyanis a bíróság döntése értelmében 40 év után (az elítélt 75 éves korában) meg kell vizsgálni. Az indítványozó elítélt feltételes szabadságra bocsátását nem zárta ki a bíróság, ezért az EJEB nem vizsgálta a magyar szabályozás egyéb jellemzőit.¹³⁹

Murray ügye Hollandia ellen

2013. december 10-én hozott ítéletében mutatott rá az EJEB, hogy egy TÉS-es ítélet végrehajtása során, törvénymódosítással utólag beiktatott intézményes felülvizsgálati lehetőség az EJEE 3. cikkével való ütközést ki tudja küszöbölni, még akkor is, ha közben az elítélt már hosszabb időt töltött le a büntetéséből.¹⁴⁰

¹³⁹ Törköly Tibor Magyarország elleni ügye (4.413/06 sz. kérelem) <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/torkoly-magyarorszag-elleni-ugye-441306>

¹⁴⁰ Miskolci Jogi Szemle, XIV. évfolyam 2019 2. különszám 1. kötet, Czine Ágnes: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés-végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény? 155. oldal

T.P. és A.T. ügye Magyarország ellen

Az eljárás két kérelem alapján indult 37871/14 és 73986/14 számon, melyeket az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény („az Egyezmény”) 34. cikke alapján két magyar állampolgár, T.P. és A.T. urak („a kérelmezők”) 2014. október 28-án illetve 2014. november 20-án Magyarország ellen nyújtottak be. A kérelmezők többek között azt állították, hogy a magyar jog alapján kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésük de iure és de facto sem csökkenthető, amely így az Egyezmény 3. cikkébe ütközik. Harmadik fél az ügyben a Magyar Helsinki Bizottság.

T.P. urat a Nógrád Megyei Bíróság 2006. november 22-én különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés és lőfegyverrel való visszaélés büntette miatt ítélte el. A kérelmezőt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával. A Fővárosi Ítéltábla az elsőfokú ítéletet helyben hagyta tekintettel arra, hogy a vádlott a bűncselekményt aljas szándékból követte el, az áldozatot különösen kegyetlen módon ölte meg, ezzel megakadályozva őt, hogy az elrablásának kísérletét és megkéselését jelenthesse, az emberöléssel tehát egy megelőző bűncselekményt kívánt leplezni. A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálat iránti kérelmet 2008. február 14-én elutasította. A köztársasági elnök az elsőrendű kérelmező kegyelem iránti kérvényét 2013. november 5-én elutasította.

T. urat a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 2010. május 14-én két emberen elkövetett emberölés és lőfegyverrel való visszaélés büntette miatt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával. A Debreceni Ítéltábla az elsőfokú ítéletet helyben hagyta. A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálat iránti kérelmet 2011. szeptember 13-án elutasította. A köztársasági elnök a kérelmező kegyelem iránti kérvényét 2014. október 23-án elutasította.

A kérelmezők beadványukban azzal érveltek, hogy az általános kegyelmi eljárás során a Köztársasági Elnök kegyelmi döntését az igazságügyi miniszternek is alá kellett írnia. Mivel azonban sem a köztársasági elnöknek, sem az igazságügyi miniszternek nincs indokolási kötelezettsége, a döntés diszkrecionális és előre nem látható politikai döntés maradt.

Sérelmezték továbbá, hogy a hatályos szabályozás szerint csupán negyven év után kérvényezhetik a feltételes szabadságra bocsátást, amely időtartam sérti a Bíróság által a Vinter és társai ügyben tett megállapítást, mely szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéseket az államnak maximum huszonöt év elteltével felül kell vizsgálni, ezzel garantálva a feltételes szabadságra bocsátás de iure és de facto lehetőségét, amennyiben annak feltételei fennállnak.

Hivatkoztak továbbá az EJEB Magyar László ügyben hozott döntésére is, amelyben a bíróság kimondta, hogy az ítéleteket felülvizsgáló eljárásban az államnak biztosítania kell, hogy a döntések tartalmazzák az engedélyezés vagy éppen elutasítás indokait, valamint, hogy az elítélt számára észszerűen előre látható legyen a követelményrendszer, amely teljesülése esetén kegyelmet kaphat.

A Kormány álláspontjában kifejtette, hogy a hatályos szabályozás alapján a kegyelmi eljárás de iure és de facto biztosítja a lehetőségét az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésének csökkentésére. A hatóságoknak, amikor az elítélt 40 évet letöltött a büntetésből, hivatalból meg kell vizsgálniuk, hogy a szabadságvesztés büntetésének folytatása jogos-e, indokolt-e. Az elítéltek az eljárás részleteivel tisztában vannak. A hatályos rendelkezések lehetőséget teremtenek arra, hogy az elítélt személyében bekövetkezett változások megfelelő súllyal kerüljenek mérlegelésre a döntés során, lehetővé téve az elítélt feltételes szabadságra bocsátását. A Kormány hivatkozik a Törköly kontra Magyarország-ügyre, melynek kapcsán a EJEB kimondta, hogy a büntetés kiszabása, a felülvizsgálat formája a mérlegelési jogkörükbe tartozik. Nem a Bíróság feladata meghatározni a felülvizsgálat idejét sem. A negyven év megfelelő időtartam a felülvizsgálat megindítására, ennek jogpolitikai indokai is vannak. A Btk. ugyanis azon elítéltek tekintetében, akik alkalmassá válnak erre és legalább 25-40 évet letöltöttek büntetésükből, nem zárta ki a szabadságra bocsátás lehetőségét. A bíróság által a Vinter-ügy kapcsán megállapított 25 évet a Kormány nem tartja elfogadott gyakorlatnak. A Kormány hivatkozott arra is, hogy amennyiben korábban elutasították az elítélt kegyelmi eljárás iránti kérelmét, az nem zárja ki a további kérelem előterjesztésének lehetőségét.

A Magyar Helsinki Bizottság arra az álláspontra jutott, hogy az új felülvizsgálati rendszer nem biztosította a reális lehetőségét a szabadságra bocsátásnak. A végső döntés a kötelező kegyelmi eljárásban még mindig a köztársasági elnök diszkrecionális jogkörébe tartozik, a törvény nem ad iránymutatást az elbírálás során alkalmazandó kritériumokkal

kapcsolatban. Nem biztosítja annak sem a lehetőségét annak, hogy a rehabilitáció tekintetében megfelelő módon figyelembe vegyék a fogvatartott változását. Kifogásolta azt is, hogy a köztársasági elnök kegyelme csak akkor érvényes, ha azon az igazságügyekért felelős miniszter aláírása is szerepel.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága korábbi határozataiban már megállapította, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésének kiszabása önmagában nem ütközik az Egyezmény 3. cikkébe, amennyiben a büntetés *de iure* és *de facto* csökkenthető. A felülvizsgálatra 25 évet követően kerül sor először, a hatóságoknak azt kell megvizsgálniuk, hogy a büntetés folyamán milyen változás állt be a fogvatartottnál.

A Vinter és társai ügyben az elnöki kegyelem intézménye nem felelt meg a csökkenthetőség követelményének.

Az EJEB szerint az államok büntetés kiszabásának mérlegelési lehetősége nem lehet korlátlan. A negyven év jóval hosszabb időszak, mint az a legfelsőbb időkeret, amely a felülvizsgálat szempontjából ajánlott az életfogytig tartó szabadságvesztéses ügyek kapcsán. Bár mindkét kérelmező élt a kegyelem kérelmezésének lehetőségével, a köztársasági elnök mindkettőt elutasította, így a kegyelem intézménye sem *de iure*, sem *de facto* nem biztosítja a büntetés csökkenthetőségét.

A köztársasági elnökre és az igazságügyi miniszterre vonatkozó szabályozás hiánya továbbra is aggályos, ennek okán a bíróság megállapította az Egyezmény 3. cikkének megsértését. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetében is biztosítani kell *de iure* és *de facto* is a felülvizsgálat lehetőségét. Minden esetben meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy a büntetésből letöltött meghatározott időtartamot követően az elkövető bizonyos, előre meghatározott feltételek teljesülése mellett kiengedhető legyen.

Önmagában az életfogytig tartó szabadságvesztés nem tekinthető embertelen, megalázó büntetésnek. Amíg *de facto* és *de iure* fennáll a lehetőség a kegyelmi kérvény alapján történő feltételes szabadságra helyezésnek, nem állapítható meg Egyezmény-sértés.¹⁴¹

¹⁴¹ Emberi Jogok Európai Bírósága Negyedik Szekció T.P. és A.T. kontra MAGYARORSZÁG (37871/14 és 73986/14 számú kérelmek) Ítélet Strasbourg 2016. október 4.

Magyar László ügye Magyarország ellen

A hazai szabályozás szempontjából különösen jelentős a Magyar László kontra Magyarország ügy. Az EJEB 2014. május 20-án hozott, majd 2014. október 13-án véglegessé vált 73593/10 ítéletében azt állapította meg, hogy mivel a feltételes szabadon bocsátás lehetőségéből az elítélt eleve ki van zárva, a szabadulás lehetőségét érintően a köztársasági elnöki kegyelem szabályozásának és gyakorlatának a vizsgálata szükséges. Kifejtette, hogy azért nincs meggyőződve a kérelmező büntetésének ténylegesen mérsékelhető jellegéről, mert a köztársasági elnöki kegyelemnek nincs gyakorlata Magyarországon. Nincs továbbá olyan törvényi szabályozás sem, amely egyértelműen meghatározná, hogy milyen követelményeknek kell teljesülni és milyen feltételeket kell figyelembe venni a fogvatartott kegyelmi kérelmének az elbírálásakor. Sem az igazságügyi miniszter, sem a köztársasági elnök nem köteles megindokolni a döntését, így a fogvatartott nem lehet tisztában azzal, hogy mit kell tennie a kegyelemért. A szabályozás nem garantálja továbbá, hogy a fogvatartottnak a szabadulás érdekében tett erőfeszítéseit a döntéshozók figyelembe vegyék. Az EJEB mindezek alapján kétségbe vonta, hogy a panaszossal szemben kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés az Egyezmény 3. cikke értelmében mérsékelhető tartamú lenne, ezért megállapította az egyezményesértést. A konkrét ügyben feltárt rendszerbeli problémára és a megállapított jogsértés jellegére figyelemmel, úgy ítélte meg továbbá az EJEB, hogy az ítélet megfelelő végrehajtásához az alperes államnak – lehetőleg jogalkotás útján – meg kell reformálnia a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés felülvizsgálatának a rendszerét.¹⁴²

A strasbourgi bíróság legújabb gyakorlatára figyelemmel a másodfokon eljáró Szegedi Ítéltábla 2014. április 3-án – még az EJEB Magyar László kontra Magyarország ügyben hozott ítéletét és a kegyelmi eljárás bevezetését megelőzően - emberölés büntette és más bűncselekmények miatt előtte folyamatban lévő ügyben – védői kezdeményezésre – eljárását felfüggesztette és az Alkotmánybírósághoz fordult azt indítványozva, hogy nemzetközi szerződésbe ütközés miatt semmisítse meg az elkövetéskor és az elbíráláskor hatályban lévő, tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre irányadó Btk. rendelkezéseket. Az Alkotmánybíróság okafogyottnak nyilvánította 2015. január 27-én az indítványt.

¹⁴² Miskolci Jogi Szemle, XIV. évfolyam 2019 2. különszám 1. kötet, Czine Ágnes: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés-végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény? 155. oldal

Ugyanis az Alkotmánybíróság hosszas, az eljárási határidőt túllépő várakozása lehetővé tette a jogalkotónak, hogy ez idő alatt – a strasbourgi elmarasztalásra mintegy válaszként – módosítsa a Bv. törvényt, s annak új 46/A-H. §-aival bevezesse a kötelező kegyelmi eljárás jogintézményét.¹⁴³

Magyarország Alaptörvénye Q) cikk (2) bekezdése megfogalmazza, hogy Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. A (3) bekezdés pedig kimondja, hogy Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.¹⁴⁴

A hazai szabályozás esetében a kegyelmi döntést a köztársasági elnök hozza meg, aki azonban nincs kötve a Kegyelemi Bizottság állásfoglalásának megfelelő előterjesztéshez. Nem állapítható meg tehát, hogy a köztársaság elnök e jogkörének gyakorlása során milyen szempontokat mérlegel. Emiatt változatlanul nem látható az elítéléskor, hogy milyen feltételeknek kell megfelelnie az elítéltnak ahhoz, hogy a szabadulásra reális esélye legyen.¹⁴⁵

Az EJEB azon álláspontjával kapcsolatban, hogy negyven év jóval hosszabb időszak, mint az a legfelsőbb időkeret, amely a felülvizsgálat szempontjából ajánlott az életfogytig tartó szabadságvesztéses ügyek kapcsán, eltérő vélemények is megfogalmazódtak.

Polgár András nézőpontja szerint néhány ponton a jogszabály rendelkezéseinek újragondolása szükségesnek tűnik. Először is úgy véli, a kegyelmi eljárást legalább ötven év szabadságvesztés kitöltését követően lenne célszerű lefolytatni. Ennek oka, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés mellett szóló legfontosabb érv a tetтарыоsság elvének következetes érvényesítése. A büntetés nem lesz ténylegesen halálíg tartó, ha az elítélт az elnök esetleg kedvező döntése miatt kegyelemben részesül. Ilyenkor a tetтарыоsság elve valamelyest feltétlenül sérül, azonban ezt a sérelmet a büntetés kirívóan hosszú tartama nagyrészt már ellensúlyozná. Az ötven évnél rövidebb tartam - így a jogszabályban szereplő negyven év - kitöltése utáni kötelező kegyelmi eljárás viszont nem kellően átgondolt, mert a ТЭСZ-nek így nincs elég nagy súlya a klasszikus életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetéshez képest.

¹⁴³ Wolters Kluwer Jogászvilág Gál Andor-Szomora Zsolt A 3013/2015. (I. 27.) AB végzésről – I. rész 2015.03.11. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-30132015-i-27-ab-vegzesrol-i-resz/>

¹⁴⁴ Magyarország Alaptörvénye Q) cikk (2) bekezdése

¹⁴⁵ 3013/2015. (I. 27.) Alkotmánybírósági végzés

Annak ellenére sincs, hogy a negyven év utáni kegyelmi eljárás nem vonja maga után szükségszerűen a kegyelem engedélyezését, hanem csak egy lehetőség.¹⁴⁶

Véleményem szerint a kegyelmi eljárás pozitív és negatív vonatkozással is bír. Mint lehetőség, segíti az elítélt börtönélethez történő alkalmazkodását, a szabálykövetés erősödését, jó magaviselet tanúsítását, reményt biztosít a szabadulásukra. Azonban az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetett elkövetők olyan súlyos bűncselekményt követtek el, olyan torz viselkedési formák és életvitel jellemző az előéletükre, mely alapján egyáltalán nem borítékolható, hogy kegyelem esetén egy valóban törvénytisztelő állampolgár kerül vissza a társadalomba.

10. ábra: Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön

10. Az életfogytig tartó szabadságvesztés „pszichológiája”

A szigorodó büntetőpolitika révén az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték száma felfelé ível. A nyugati országokban az életfogytiglant a legsúlyosabb bűncselekmények büntetéseként szabják ki, ez az elérhető legsúlyosabb büntetés, ami bűncselekmény esetén kiszabható. Az életfogytiglan - és köztük a feltételes szabadulás lehetősége nélküli, azaz tényleges életfogytiglani szabadságvesztés - eredetileg a halálbüntetés humánusabb alternatívájaként jelent meg, emiatt hívják „bebörtönzés általi halálnak” is.

¹⁴⁶ Polgár András: Volt egyszer egy büntetés?: a kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján Börtönügyi szemle. A büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóirata 2015. 2. szám 28. oldal

A hosszú tartamú ítéletek kiszabása, valamint az életfogytiglani büntetések kiszabhatóságának kiterjesztése az elmúlt évtizedekben a bebörtönzés rehabilitációs gondolatának elhalványulását és az inkapacitációs irányultság előtérbe kerülését mutatja. Az inkapacitáció a fogvatartottak fizikai korlátozását jelenti a bebörtönzés által. Ezáltal az elítéltet átmeneti vagy végleges jelleggel eltávolítják a társadalomból, megelőzve ezzel egy társadalomra veszélyes újabb bűncselekmény elkövetését. Az inkapacitációs szemléletből ugyanakkor hiányzik a rehabilitáció, vagyis a viselkedés és gondolkodás megváltoztatására irányuló cél, valamint az elrettentés célja is. Ez a szemlélet különösen alkalmazható az életfogytiglani büntetésekre, melynek célja az elkövetőt a rácsok mögött tartani, amíg csak szükséges. Az életfogytiglan esetében a rehabilitációs szemlélet értelmét veszti, ahogyan az elrettentés is, és a retribúció, az életfogytiglant töltő józan gondolkodása, racionalitása, moralitása nem szükségesek a büntetés igazolásához. Az életfogytig tartó szabadságvesztés annak az üzenetét hordozza, hogy az elítélt olyan mértékben szegte meg a társadalmi szabályokat, hogy a társadalomban való létezése nem kívánatos. Az életfogytiglant és különösen a TÉSZ-t töltő fogvatartottakat ugyanazok a klasszikus és immanens börtönártalmak érik, mint a többi fogvatartottat. Ezeket azonban az ítélet hossza miatt fájdalmasabban élhetik meg, hiszen előre láthatóan ennek a megfosztott állapotnak soha nincs vége, nem várható olyan időszak az életükben, amikor ezt nem kell már kibírniuk. Azonban van három terület, amely a TÉSZ-es fogvatartottak esetében különösen releváns: a meghatározatlanság, a permanens szeparáció a családtagoktól, és a hosszantartó bezártságból adódó mentális leépülés. A meghatározatlanság abban jelenik meg, hogy nem látják a büntetés végét. Az ítéletben nincs meghatározva, hogy hány évet kell letöltenie az elítéltnak, az ítélet a haláláig tart. Annyi is lehet belőle hátra, amennyi az életéből, ez pedig különösen kínzó a fogvatartottak számára. A családtól való szeparáció is jelentős probléma, mert bentről nehéz fenntartani értelmes kapcsolatot a kintiekkel. A hosszantartó bezártság hatására kialakuló, és a hosszú ítéletet töltő fogvatartottak által jelzett mentális hanyatlás kérdése vitatott. Más kérdés a mentális egészség hanyatlása, például az öngyilkossági epizódok megjelenése.

Antal Szilvia és Solt Ágnes 2013. óta végeznek longitudinális vizsgálatot életfogytiglanra és TÉSZ-re ítélt fogvatartottak körében. Rendszeres interjúzás módszerével vizsgálják a terv szerint 2025-ig a fogvatartottakat.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Büntetés-végrehajtási pszichológia 9-10. oldal, 59-61. oldal

A kutatás során 149, az ország különböző büntetés-végrehajtási intézetében fogvatartott életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt emberrel készítettek kérdőíves interjút. A 149 főből 9 tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt.¹⁴⁸

A vizsgálat arra kereste a választ, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében milyen megóvó, veszélyeztető tényezőkkel kell számolni a fogvatartásuk során? Milyen jellemzőkkel bírnak azok az elítéltek, akik a legkevesebb kockázatot jelentik a bv. intézet működésére nézve, valamint, milyen túlélési stratégiák segítik az elítélteket a börtön falai között?

A veszélyeztető tényezők körébe tartozik az egészség elvesztése betegség, öregség miatt, a szegénység, a bűncselekménnyel kapcsolatos gondolatok, annak feldolgozatlansága, a hosszútávú álmodozás, a kapcsolattartás hiánya vagy annak romlása, az egyéni igényektől független elhelyezés. Megóvó tényezők az elfoglaltság biztosítása, a pénzkereseti lehetőség, a TÉSZ intézményének megszűnésébe vetett hit, tudatos önfejlesztés lehetősége, stabil kapcsolattartás, egyéni igény szerinti elhelyezés (pl. szeretne zárkatársat vagy sem).

A legkevesebb kockázatot jelentő fogvatartottak jellemzői az alábbiak:

- az elkövetett bűncselekményen való túllépés, a büntudat mellőzése vagy feldolgozása;
- az ítélet tudomásulvétele és elfogadása;
- napról napra élés, a jelenben való gondolkodás;
- a nyugalom preferálása az ingerekkel szemben;
- kedvtelés, hobbi, élvezeti cikkek: motiváció (sport, írás, olvasás, növény, állat, cigaretta, kávé stb.);
- remény a valamikori szabadulásban;
- önbecsülés, küzdeni akarás, életerő, önfegyelem, kitartás.

A túlélési stratégiák alapvetően különböznek egy magasabb intelligenciával rendelkező elítélt esetében, mint egy alacsonyabb IQ-val rendelkező elítélt esetében. Egy intelligensebb fogvatartott küzd: hosszú távra tekint, tudatosan fejleszti magát, nyitott, igénye van a börtön falai között is az emberi kapcsolatokra, elfoglaltságot igényel, keresi a társaságot, szívesen hódol valamilyen hobbinak, kedvtelésnek, hisz a szabadulásában.

¹⁴⁸ Antal Szilvia- Nagy László Tibor- Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata Kriminológiai tanulmányok 46. Budapest 2009. 54. oldal

Az alacsony intelligenciával rendelkező elítélt ellenkezőképp, beletörődik a sorsába. Tudomásul veszi az ítéletét és beszűkült kis világában él, nyugalomra vágyik, igényei a minimálisra csökkennek, csak egyik napról a másikra léteznek.¹⁴⁹

A hosszú ítéletesek számára fogvatartásuk során a szülő a biztos pont, ő az, akire évtizedeken keresztül számíthat. Szintén hosszabb távon tart ki az elítélt mellett a házastársa, élettársa, valamint testvére. Akikkel leghamarabb megszakad a kapcsolatuk, azok a távolabbi rokonok és a barátok. A körülmények hatására a fogvatartottak mentálhigiénés állapota romlik. Egyre inkább úrrá lesz rajtuk a reményvesztettség, a kiábrándultság és az elkeseredés. Az elítéltek egyharmada szinte az ítéletük pillanatától áldozatszerepet vesz fel, sérelmezik a kapott büntetés mértékét. Jellemzően ezért bűnösnek sem vallják magukat. Az évek folyamán introvertáltabbakká, bizalmatlanabbakká válnak, önértékelésük csökken. Szociálisan kevésbé aktívak, s egyre inkább jellemző az, hogy mindennapi tevékenységeiket rutinszerűen végzik. Külső kapcsolataik folyamatosan elszegényednek vagy megszűnnek, s ez okozza a legnagyobb nehézséget és a legtöbb kint számukra. Pozitív hatása a hosszú börtönéveknek, hogy a viselkedés kontrollja nő, s ez hozzájárul az elítéltek alkalmazkodásához, visszaszorulnak az impulzív, meggondolatlan és agresszív tettek körükben.¹⁵⁰

A kutatásba bevont elítéltek 39 %-a valamilyen módon sajnálatát fejezte ki a sértettnek vagy hozzátartozóinak, a TÉSZ-esek közül 3 személy bocsánatot kért tettéért a tárgyaláson.

Mivel az életfogytig fogvatartottak jellemzően befejezett élet elleni cselekmények miatt töltik büntetésüket, nem volt egyszerű részükről annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy jóvá tennék-e a cselekmény által okozott sérelmet, ha erre lehetőségük nyílna. Az elítéltek háromnegyede elképzelhetőnek tartotta, ötödük azonban teljesen elzárkózott. A TÉSZ-esek közül öten vállalnák, ketten viszont egyáltalán nem. Az interjúban résztvevők háromnegyede egyáltalán nem értett egyet azzal, hogy a halálbüntetés elrettentőbb a tényleges életfogytiglannál.

¹⁴⁹ Antal Szilvia- Solt Ágnes: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésbüntetésre ítélték longitudinális vizsgálata Börtönügyi Szemle 2013/1. 67-69. oldal

¹⁵⁰ Antal Szilvia- Nagy László Tibor- Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata Kriminológiai tanulmányok 46. Budapest 2009. 97-98. oldal

A TÉSZ-esek 63% is ezen az állásponton volt, de ketten mégis a halálbüntetést tartották elrettentőbbnek.

A börtönben eltöltött évek alatt nagyrészüket magának való, befelé forduló, kevésbé társasági lett, kiábrándult az emberi kapcsolatokból.

A megkérdezettek csaknem fele csendesebbé, visszafogottabbá vált, 45 %-uk úgy vélte, komorabb lett a börtönévek alatt.

Meglepő azonban, hogy úgy nyilatkoztak, hogy a fogvatartásuk alatt kiegyensúlyozottabbá váltak. Ez a valóságban inkább megfáradt beletörődést, apátiát, rezignáltságot takar.

Legfőbb értéként legnagyobb arányban a családot, szeretetet, emberi kapcsolatokat említették. A megkérdezettek 32 %-a szerint a legfőbb érték maga az élet. Ez részben a lelkiismeret szavaként értelmezhető, az emberölés elkövetésének tanulságaként fogalmazódik meg. Részben azonban érezhetik úgy is az elítéltek, hogy cselekményük miatt a kérdésre ez a tőlük elvárt válasz.¹⁵¹

A magyar büntetés-végrehajtásban végzett kutatás szerint a befejezett öngyilkosságot elkövető fogvatartottak szinte kizárólag férfiak. Az életkort tekintve eltolódás figyelhető meg az idősebb korosztály felé, általában a 30-39 éves korosztály érintett, ám az utóbbi öt évben a hangsúly áttolódott a 40-es korosztályra. A szuicidáltak között a teljes fogvatartotti populációhoz képest háromszoros az erőszakos elkövetők aránya. Az erőszakos bűnelkövetés és a szuicidium kapcsolata jól dokumentált világszerte. Szintén magas a visszaesők aránya is, ennek oka pedig a krónikus reménytelenség, melyet a fogvatartott életútjával és a kriminális életpályáról való letéréssel kapcsolatban érez. Különösen rizikós időszaknak bizonyul a büntetés-végrehajtásba való befogadást követő egy év, illetve a helyi befogadást követő 2,5 hónap. A hazai büntetés-végrehajtásban is az előzetes letartóztatás során történik a legtöbb befejezett öngyilkosság.¹⁵²

A TÉSZ-es elítéltek szuicid veszélyeztetettsége hazai környezetben is kiugró. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy ha a TÉSZ-es elítélt öngyilkosságot vagy kísérletet hajtott végre, ezt nagyobb valószínűséggel a letöltés korai szakaszában teszi, mint a későbbiek során.

¹⁵¹ Antal Szilvia- Nagy László Tibor- Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata Kriminológiai tanulmányok 46. Budapest 2009. 78-90. oldal

¹⁵² Nemzeti Közszolgálati Egyetem Büntetés-végrehajtási pszichológia 29-30. oldal

A börtönben meghalni azonban egyszerre lehet az egyetlen lehetőségük a menekülésre vagy a legsötétebb félelmük. Különösen a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték számára nagy lelki terhet jelent annak a gondolata, hogy a börtönben fognak meghalni. Félnék, hogy egyedül, a családjuk jelenléte és támogatása, búcsú és az utolsó megbékülések lehetősége nélkül fognak távozni.¹⁵³

Érdekes megállapítás az, hogy az elítéltek egyötöde maga is úgy gondolja, hogy szükség van a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre, vannak olyanok, akiket a társadalomból ki kell rekeszteni. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésüket töltők között is hasonló arányban fogalmazódott meg ez az álláspont, viszont a nők egyike sem gondolja ezt. Egy tényleges életfogytos férfi ekként vélekedik: „Ha valaki 20 év alatt nem tanulja meg, hogy soha többé, akkor TÉSZ. A halálbüntetés nem büntetés. Sokkal egyszerűbb lenne. Ez itt örült harc megbirkózni minden nap azzal, hogy itt van az ember, örök probléma. Családjának, magának, mindenkinek.”¹⁵⁴

Magyarországon, egy a '80-as években a hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélték körében végzett vizsgálat (Boros, 1984) szerint a vizsgált személyek a 30-50 éves korosztályba tartoztak, sokszoros visszaesők voltak, intelligenciájuk a vizsgált kategóriák között a legalacsonyabb volt. Személyiségükre jellemző a magas neurotikusság, az introverzió, az érzelmi éretlenség, a felülkontrolláltság, a gyenge énerő, a szorongás, a dependencia. Általában depriváltak érezték magukat, közepes vagy annál alacsonyabb informális pozíciókat foglaltak el, csak a baráti körükben volt magas státuszuk. Az autoritáshoz, a felügyelethez való viszonyuk laza, a börtönhöz való alkalmazkodásuk pedig közepesnek mondható. Hasonló tendencia mutatkozott egy másik, az életfogytiglanra ítélték körében végzett kutatásban (Boros 1995, 1996, Nagy F. 1995).

Az életfogytosok legnagyobb arányban, mintegy 30, 5 %-ban énerős, domináns személyiséggel rendelkeznek. 28 %-uk kontrollálatlan. Egyforma arányban - 13,5 – 13,5 % - az éngyenge, szorongó, impulzív és a szociabilis pszichopata típusba sorolhatók. 10 %-uk kontrollált, 8,5 %-uk pedig neurotikus, érzelmileg éretlen. Az életfogytosoknál elkülönül egy éngyenge és egy neurotikus típus, de megtalálható köztük az énerős típus is, ami jellemző az általános börtönpopulációban is. Ez biztosítja az egyik leghatékonyabb viselkedéskontrollt. Az életfogytosok körében jellemző a kontrollált és a kontrollálatlan típus, mely típusok természetesen különböző viselkedést tükröznek.

¹⁵³ Nemzeti Közzolgálati Egyetem Büntetés-végrehajtási pszichológia 63-65. oldal

¹⁵⁴ Antal Szilvia- Nagy László Tibor- Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata Kriminológiai tanulmányok 46. Budapest 2009. 97. oldal

Viszont eltűnik közülük a konformista és az alulkontrollált típus, tehát nem jellemző körükben a szélsőséges alkalmazkodás. Ennek oka, hogy a hosszú tartamú ítélet miatt túlélési tervet kell készíteniük a büntetésük elején, hogy képesek legyenek átvészelni a fogvatartásukat. Meg kell birkózniuk a stresszhelyzetekkel, meg kell őrizniük a fizikai és pszichológiai stabilitásukat. Másik ok lehet az a szociálpszichológiai kényszer, melynek során az elítéltek a hosszú börtönévek alatt kikényszerítik egymástól a kontrollált és egymás számára elviselhető viselkedésformákat.¹⁵⁵

Mindez óhatatlanul is azt eredményezi, hogy a hosszú évekig tartó büntetéshez történő alkalmazkodás során az elítéltek jelentős része egyfajta személyiségváltozáson megy keresztül. Meg kell tanulniuk együtt élni az ingerszegény környezettel, a speciális szabályokkal, elítélt társaikkal. Bünhődnek elkövetett tettükért. Mindeközben gyötri őket annak a terhe is, hogy távol vannak a családjuktól, nagy eséllyel sohasem fognak szabadulni és a börtön falai között éri őket a halál. Amennyiben feltételes szabadon bocsátásuk meg is valósulna, 25-40 év után egyáltalán nem biztos, hogy a társadalomba történő visszailleszkedésük sikeres volna.

11. Befejezés

Ahogyan az a dolgozatomban feldolgozott irodalmi anyagból megállapítható, igen változatos utat járt be a büntetőjogi szankciók kiszabásának kialakulása és történelme a középkortól napjainkig.

A középkorban jellemző büntetési nem volt a halálbüntetés és a testi büntetések alkalmazása, mint például a megkövezés, vízbe fojtás. Egészen a felvilágosodás koráig ezeket a büntetéseket alkalmazták. Ekkor már megjelentek olyan büntetési tételek, melyek a ma is alkalmazott büntetések csíráinak tekinthetők, a végrehajtásukra kijelölt intézmények pedig a mai börtönök korai kezdeményei.

Ezekben az intézményekben hosszabb ideig bűnhődtek a bűnösök. Jellemző volt, hogy nem hirtelen vetettek véget az életüknek, mint egyfajta megváltás, hanem arra kényszerítették őket, hogy elzárva bűnhődjenek az általuk elkövetett cselekményért. Eközben embertelen körülmények között tartották és halálukig dolgoztatták őket.

¹⁵⁵ Dr. Boros János- Dr. Csetneky László: Börtönpszichológia Budapest 2000. 97-98. oldal

A XVIII. században, a felvilágosodás eszméinek hatására az emberi jogok védelemben részesítése egyre szélesebb körben terjedt el, a rabok munkaerejének állami felhasználása vált a jellemző büntetési nemmé. A XIX. században megjelent az igény, hogy a kor követelményeinek megfelelő épületekben zárják el a rabokat. Az újonnan épült fegyházakba aztán lassan, de mégiscsak beköltözött a jog, a fogvatartás szigora enyhült, szabályozott napirend mellett nem csupán kötelességeket írtak elő a rabnak, de megismerhette jogait is, míg a rájuk vigyázók önkényeskedését is visszaszorították a büntetés-végrehajtás szolgálati szabályzatai.¹⁵⁶

A hazai szabadságvesztésre vonatkozó szabályanyag tekintetében eljutottunk az 1400-as évektől a jelenleg hatályos 2012. évi C. törvényig. Hatályos Büntető Törvénykönyvünk az elkövetett bűncselekménnyel arányos büntetési nemeket és tételeket szab. Úgy vélem, kellően szigorú, következetes törvény és napjaink egyre növekvő bűnözési rátája, a társadalom védelme ezt szükségessé is teszi. Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőit kívánja a jogalkotó szankcionálni. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés fenntartását is indokoltnak tartom, a jogállamisággal nem vélem ellentétesnek, hiszen a társadalom védelme a veszélyes bűnelkövetőkkel szemben igenis szükséges. Emellett pedig a kötelező kegyelmi eljárás bevezetésével a TÉSZ-esek esetében is van egy előre látható időpont, amikor esélyük lehet a szabadulásra. A 2012. évi C. törvénnyel a jogalkotó egyértelművé tette, hogy a TÉSZ-t a magyar jogrend büntető rendszere ultima ratiójának, végső, és a legindokoltabb esetekben alkalmazható intézményének, egyben az emberi jogok megóvása szempontjából értékes vívmányának tekinti, a társadalom legmagasabb szintű, hatékony védelme érdekében hosszú távon kívánja megtartani. Ez indokolt a társadalom igazságérzete, jogtudatának erősítése, jogintézményekbe vetett bizalmának megőrzése végett is. Tényleges életfogytiglani szabadságvesztés-büntetés nélkül a magyar büntetőjog a legveszélyesebb elkövetőkkel szemben megfelelő szintű védelem nélkül hagyná a társadalmat. Ez a büntetés így a strasbourgi döntés ismeretében is fenntartható, lényegi elemei továbbvihetők. A kötelező kegyelmi eljárásra vonatkozó rendelkezések erre tesznek helyeselhető és megfelelő irányú kísérletet, a rendelkezések finomhangolása azonban feltétlenül szükséges.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Arató László – Bányai Zoltán: Életfogytiglan. Az apró kortyokban fogyasztott halál. Quintus Kiadó Szeged, 2009. 26-29. oldal

¹⁵⁷ Polgár András: Volt egyszer egy büntetés?: a kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján Börtönügyi szemle. A büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóirata 2015. 2. szám 25. oldal

A TÉSZ esetében a kötelező kegyelmi eljárásban jelenleg meghatározott 40 év kitöltését nem tartom sem kirívóan magasnak, sem pedig alacsonynak. Kellően hosszú időtartam ez ahhoz, hogy az elítéltnak ideje és módja legyen a tettét megbánni és jó útra térnie.

A bírói gyakorlatban azonban a TÉSZ-t az életfogytig tartó szabadságvesztéstől szükséges lenne jobban lehatárolni.

Az életfogytiglannál a jelenlegi szabályozás szerint a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjaként meghatározott 25-40 év időtartamot a 25 évhez lenne ésszerű közelíteni. Így a két büntetési nem élesebben különülne el egymástól, a TÉSZ ultima ratio jellege megerősödne, nagyobb visszatartó erő lehetne.

Fontosnak tartom továbbá a büntetéskiszabás során a minél szélesebb körű egyéniesítést, hiszen úgy gondolom, hogy az elítélt alap-személyisége nagyban fogja befolyásolni, hogy a szabadságvesztés alatt milyen irányba fog változni, fel fogja-e mérni tettének súlyát, alkalmas lesz-e a későbbiekben a reintegrációra és a törvénytisztelő életmódra, a társadalomba visszavezethető-e.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében a feltételes szabadságra bocsátásuk kizárt, 40 év letöltése után a kötelező kegyelmi eljárás lehet az egyetlen lehetőség arra, hogy visszatérhetnek a társadalomba. Ehhez nyilvánvalóan szükséges a kifogástalan magatartás, a bv. intézet rendjének betartása.

A kegyelmi eljárás vonatkozásában úgy vélem, szükség volna átláthatóbbá tenni az eljárást. Szükséges lenne a köztársasági elnök és az igazságügyi miniszter döntését megalapozó feltételrendszer kidolgozására, a törvényi rendelkezések ilyen irányú bővítésére, kiegészítésére. Az elítéltek számára is motiváló tényező lenne, ha az elítélésük pillanatától fogva tisztában lennének azzal, hogy a szabaduláshoz milyen feltételeknek kell megfelelniük. Jelen formájában az életfogytig tartó szabadságvesztés hazai szabályozásának összhangja az Emberi Jogok Európai Egyezményével még nem teljes, a következő években véleményem szerint az Alkotmánybíróság, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntései alapján változni fog. Bízom abban, hogy kellően szigorú marad és megfelelő visszatartó erő lesz, ennek hatására pedig kevesebb súlyos bűncselekmény elkövetésére fog sor kerülni.

„Szabadságodban áll meggondolnod magad. Választhatsz másik jövőt, vagy másik múltat. „

Richard Bach

12. Irodalomjegyzék

Idézett irodalom

- A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben tett látogatásról 2006. december 11-13.
- Antal Szilvia- Nagy László Tibor- Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata Kriminológiai tanulmányok 46. Budapest 2009.
- Antal Szilvia- Solt Ágnes: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésbüntetésre ítélték longitudinális vizsgálata Börtönügyi Szemle 2013/1.
- Arató László – Bátyi Zoltán: Életfogytiglan. Az apró kortyokban fogyasztott halál. Quintus Kiadó Szeged, 2009.
- Bán Tamás: A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi egyezmények in. Fundamentum 1998. 4. szám
- Blaskó Béla: A második büntetőnovelláról. Főiskolai Figyelő 1993./3-4.
- Börtönügyi Szemle 2013/1. Kiszely Pál: Merre tovább magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben
- Csemáné Váradi Erika: „Rossz tettekért büntető ...” – avagy a szabadságvesztés-büntetés kihívásai. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica. 2020.
- Dr. Boros János- Dr. Csetneky László: Börtönpszichológia Budapest 2000.
- Dr. Finkey Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, Grill Károly könyvkiadó vállalata 1909.
- Dr. Györgyi Kálmán: Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története 2012.
- Dr. Hodosy Annamária: A szabadságvesztésről és annak alternatíváiról 2011.
- Dr. Ligeti Katalin Az új büntető törvénykönyv általános részének koncepciója Büntetőjogi kodifikáció, 2006. 1. szám

- Dr. Mezey Barna: A hosszú tartamú szabadság – büntetés a jogtörténetben. Börtönügyi szemle. A büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóirata 2005. 2. szám
- Emberi Jogok Európai Egyezménye
- ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (76) 2 sz. Ajánlás a hosszú távra elítéltekkel való bánásmódról
- Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R/2003/22. sz. Ajánlás a feltételes szabadon bocsátásról
- Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R/2003/23. sz. Ajánlás az életfogytiglanra ítélt és más hosszú büntetést töltő fogvatartottaknak a börtönigazgatóságok általi kezeléséről
- Európai Unió Alapjogi Chartája 4. cikk
- Gönczi Gergely: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alapjogi vonatkozásai: alkotmányos büntetőjog és a strasbourgi joggyakorlat, Acta Humana, Emberi jogi közlemények, Új folyam, 2015.
- Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019.
- Hagymási Kornélia: Végtelen idő a rácsok mögött-, avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek, Börtönügyi Szemle, 2009. 2. szám
- HVG 2013/29. szám, Juhász Gábor: Jogsértő a tényleges életfogytiglan
- Kiszely Pál – Nagy István: Az idő rabságában. A hosszú időre ítélt büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. Börtönügyi szemle. A büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóirata 2012. évi 3. szám
- Köhalmi László: Az életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjogban. Börtönügyi Szemle 2006. 30. évf. 3. szám
- Mailáth György Tudományos Pályázat Gönczi Gergely: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése érvek, ellenérvek 2014.

- Majláth György Tudományos Pályázat Ezt egy életen át kell játszani - és még azon is túl
- Miskolci Jogi Szemle, XIV. évfolyam 2019 2. különszám 1. kötet, Czine Ágnes: Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés-végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény?
- Nagy Anita: Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel Bíbor Kiadó Miskolc 2017.
- Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésről és az európai börtönnépességről, Börtönügyi Szemle 2008. 32. évf. 1. Szám
- Nagy Ferenc: Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztéről és az európai börtönnépességről. Börtönügyi szemle. A büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóirata 2013. 1. szám
- Nemzeti Közszeroláti Egyetem Büntetés-végrehajtási pszichológia
- Nemzetközi Büntetőbírószág 1998. július 17. napján az Egyesült Nemzetek Rómában megtartott Diplomáciai Konferenciáján elfogadott Statútuma
- Polgár András: Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása, Pécs, 2017.
- Polgár András: Volt egyszer egy büntetés?: a kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján Börtönügyi szemle. A büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóirata 2015. 2. szám
- Prof. Dr. Nagy Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új Büntető Törvénykönyvben Büntetőjogi Kodifikáció 2001.
- Tóth Mihály (2012.): Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben. Jogtudományi Közlöny LXVII.évf.2012/6
- Tóth Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél Magyar Jog 2013/9.
- Tóth Mihály: Kiszámítható döntések a kiszámíthatatlan jövőről 2014.
- Új Btk. kommentár 2. kötet, általános rész, főszerkesztő Dr. Polt Péter Nemzeti Közszeroláti és Tankönyv Kiadó Zrt. Budapest 2013.

Feldolgozott törvények

- 1435. évi (II.) VIII. törvénycikk
- 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekéről és vétségekről
- 1950. évi II. törvény a büntető törvénykönyv általános részéről
- 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
- 1971. évi 28. törvényerejű rendelet
- 1978. évi IV. törvény a Büntető törvénykönyvről
- 1991. évi LXIV. törvény
- 1994. évi LXXII. törvény
- 1997. évi LXXIII. törvény
- 1998. évi LXXXVII. törvény
- 2010. évi LVI. tv a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről
- 2012. évi C. törvény indokolás a Büntető Törvénykönyvről Általános indokolás
- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 2015. évi LXXVI. törvény
- Magyarország Alaptörvénye
- BVerfGE 45, 187

Internetes források

- <https://www.jogiforum.hu/hir/2014/11/18/kotelezo-kegyelmi-eljaras-a-tenyleges-eletfogytiglanra-itelteknek-tobb-ponton-modosult-a-2013-as-buntetes-vegrehajtasi-kodex/>
- <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/kegyelmi-ugyek>
- https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0006.html
- https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0007.html
- <https://qubit.hu/2023/06/16/magyarorszag-a-rabok-orszaga>

- <https://helsinki.hu/az-elmult-33-evben-nem-voltak-ennyien-bortonben-magyarorszagon/>
- https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html
- <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/4246>
- <http://jog.tk.mta.hu/blog/2014/09/eletfogytiglan>
- <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/torkoly-magyarorszag-elleni-ugye-441306>
- <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-30132015-i-27-ab-vegzesrol-i-resz/>
- <https://arsboni.hu/gondolatok-a-harom-csapasrol/>

Határozatok, ítéletek

- 23/1990 (X. 31.) Alkotmánybírósági határozat a halálbüntetésről
- 23/2014. (VII. 15.) Alkotmánybírósági határozat a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 2010. július 23-tól 2013. június 30-ig hatályos 85.§ 104 (4) bekezdésének folyamatban lévő ügyekben történő alkalmazása kizárásáról, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 81.§ (4) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről, valamint a jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatának elrendeléséről
- 3013/2015. (I. 27.) Alkotmánybírósági végzés bírói kezdeményezés alapján indult eljárás megszüntetéséről
- 3/2015. számú Büntető Jogegységi határozat
- 5/2013. (XII.11.) BK vélemény
- Fővárosi Ítéltábla 6.Bf.230/2012/9. szám
- Emberi jogok európai bírósága második szekció Magyar László kontra Magyarország ügy (73593/10. sz. kérelem) ítélet Strasbourg
- 39/1991. (VII. 3.) AB határozat, ABH 1991
- Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-5138/2013. számú ügyben 2014.
- Kafkaris v. Cyprus, 21906/04.
- Vinter és mások Egyesült Királyság elleni ügye (66.069/09, 130/10, 3.896/10. sz. ügy)
- Iorgov (II) v. Bulgaria, 36295/02.
- Törköly Tibor Magyarország elleni ügye (4.413/06 sz. kérelem)

- Emberi Jogok Európai Bírósága Negyedik Szekció T.P. és A.T. kontra MAGYARORSZÁG (37871/14 és 73986/14 számú kérelmek) Ítélet Strasbourg 2016.

Ábrajegyzék

1. ábra: Börtöncella
2. ábra: Gályarabok
3. ábra: Hajóvontatók (Jávory, 1930)
4. ábra: Csemegi Károly államtitkár (1826-1899)
5. ábra: A Csemegi-kódex
6. ábra: 1950. évi II. törvény
7. ábra: Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön
8. ábra: Saját ábra
9. ábra: Saját ábra
10. ábra: Saját ábra
11. ábra: Saját ábra
12. ábra: Saját ábra
13. ábra: Az épülő börtön Csengeren